

4de VERGADERING. — 14 OCTOBER 1931.

Mededeeling van ingekomen stukken.

4de VERGADERING.

VERGADERING VAN WOENSDAG 14 OCTOBER 1931.

(Bijeenroepingsuur 1 namiddag.)

Mededeeling omtrent de Commissie tot aanbidding aan Hare Majesteit de Koningin van het Adres van Antwoord op de Troonrede. — Ingekomen: 1°. berichten van leden; 2°. een missive; 3°. de geloofsbrief met bijbehorende stukken van het nieuwbenoemde lid der Kamer den heer M. Visser; 4°. missives van den directeur van het Kabinet der Koningin; 5°. een missive van den Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal betreffende de benoeming van leden der Gemengde Commissie voor de Stenographie uit de beide Kamers der Staten-Generaal; 6°. Regeeringsmissives; 7°. boekwerken; 8°. verzoekschriften; 9°. geschriften. — Behandeling van de interpellatie van den heer de Savornin Lohman omtrent den stand der Nederlandsch—Belgische onderhandelingen. — Behandeling van het voorstel van wet tot wettelijke regeling van het geldschietbedrijf.

Voorzitter: de heer de Vos van Steenwijk.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 45 leden, te weten:

de heeren Diepenhorst, Westerdijk, van Embden, van Lanschot, Pollema, Janssen, Polak, Dobbeltmann, van Citters, van der Lande, Mendels, Anema, Michiels van Kessenich, Slingenberg, Rugge, de Zeeuw, van den Bergh, de Jong, Steger, Koster, Ossendorp, ter Haar jr., Oudegeest, mevrouw Pothuis-Smit, de heeren de Savornin Lohman, Kranenburg, Hermans, van Wassenaer van Catwijk, van Sasse van Ysselt, Moltmaker, Rink, Serrarens, Wibaut, de Bruijn, van der Hoeven, Fock, Briët, Heerkens Thijssen, Arntz, Smeenge, de Veer, Blomjous, de Gijsselaar en Nivard,

en de heeren Ministers van Buitenlandsche Zaken en van Binnenlandsche Zaken en Landbouw.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter:** Ik heb de eer aan de Kamer mede te deelen:

A. dat de commissie tot aanbidding aan Hare Majesteit de Koningin van het Adres van Antwoord op de Troonrede op de gebruikelijke wijze ten Paleize het „Huis ten Bosch” is ontvangen en van Hare Majesteit een wederantwoord heeft bekomen, dat in druk aan de leden is toegezonden;

B. dat zijn ingekomen:

1°. berichten van leden, die verhinderd zijn de vergadering bij te wonen: van den heer Haffmans, wegens redenen van gezondheid; van den heer de Vlucht, wegens andere ambtsbezigheden. — Handelingen der Staten-Generaal. — 1931—1932. — I.

(Voorzitter.)

heden; van den heer Gelderman, wegens verblijf in het buitenland.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen;

2°. eene missive van den heer Haffmans, houdende mededeeling van het aannemen zijner benoeming tot lid van de Gemengde Commissie voor de Stenographie.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen;

3°. de geloofsbrief (met bijbehorende stukken) van het nieuwbenoemde lid der Kamer den heer M. Visser.

Deze stukken zullen worden gesteld in handen eener commissie tot onderzoek van den geloofsbrief met bijbehorende stukken.

De **Voorzitter:** Ik benoem tot leden van de commissie tot onderzoek van den geloofsbrief met bijbehorende stukken van den heer M. Visser de heeren van Embden, van der Lande en ter Haar.

Voorts zijn ingekomen:

4°. twintig missives van den directeur van het Kabinet der Koningin, houdende mededeeling van de bekrachtiging door Hare Majesteit van 53 ontwerpen van wet, door de Eerste Kamer der Staten-Generaal aangenomen in hare vergaderingen van 14 en 21 April 1931 en van 13, 20, 27 en 29 Mei 1931;

5°. eene missive van den Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, houdende mededeeling van de benoeming door genoemde Kamer van de heeren A. C. A. van Vuuren, mr. J. Schokking en mr. H. P. Marchant tot leden van de Gemengde Commissie voor de Stenographie.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen;

6°. de volgende Regeeringsmissives:

eene, van het Departement van Koloniën, ten geleide van een uittreksel uit het besluit van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië van 18 Augustus 1931, n°. 10, houdende afen overschrijving van het Iste hoofdstuk van Afdeeling IX der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1931 op het Iide hoofdstuk van genoemde Afdeeling;

eene, van het Departement van Koloniën, met bijlagen, ten blijk, dat de Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië heeft goedgekeurd, dat over de jaren 1930 en 1931 geen verslag wordt uitgebracht door de „Commissie van advies in zake maatregelen, mede in het algemeen belang der bevolking in het rayon der betrokken ondernemingen”;

eene, van het Departement van Buitenlandsche Zaken, houdende mededeeling van de uitwisseling op 16 September 1931 tusschen Harer Majesteits gezant te Rio de Janeiro en den Minister van Buitenlandsche Zaken van Brazilië, van nota's in zake eene voorloopige regeling der handelsverdragen tusschen Nederland en Brazilië.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen; de bijlagen zullen worden nedergelegd ter griffie, ter kennisneming voor de leden;

7°. de volgende boekwerken:

B. M. van de Werk. „Vreemdelingenverkeer, Landsbelang” „Noord-Brabant”. (Uitgegeven door het Algemeen Comité voor de organisatie der Brabantsche Industriedagen);

Koningin Wilhelmina-Jubileumstichting. Zevende Jaarverslag 1930;

Beschikking van den Minister van Justitie, houdende instelling van eene bijzondere commissie voor georganiseerd overleg voor de ambtenaren werkzaam bij de Departementen van Algemeen Bestuur, enz.;

(Voorzitter.)

Broederschap van Candidaat-Notarissen in Nederland en zijne Koloniën. Stenografisch Verslag van het debat over de praeadvies, behandelende Huwelijksvoorwaarden in verband met Faillissement;

Centrale van Nederlandsch Overheidspersoneel (C. N. O. P.). „Algemeen Rijksambtenaren-Reglement”;

Centraal Bureau voor de Statistiek. Statistiek van de Toepassing der Kinderwetten 1929;

Statistisch Bureau der Gemeente 's Gravenhage. Bezuiniging en Efficiency bij de Gemeentelijke Diensten en Bedrijven te 's Gravenhage 1920—1929;

Dienst voor Waterkracht en Electriciteit in Nederlandsch-Indië. Dertiende Jaarverslag 1930;

Publicatie N°. 19 der Vereeniging voor studie van Koloniaal-Maatschappelijke Vraagstukken;

Tweede Jaarboek der Vereeniging van R.-K. Gestichten en Inrichtingen voor Krankzinnigen en Zwakzinnigen 1930;

Bulletin de l'Institut International de Statistique. Tome XXV, 3ème Livraison;

Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening. Verslag omtrent de werkzaamheden in het jaar 1930;

Overzicht der werkzaamheden en resultaten van het Rijksinstituut voor Zuivering van Afvalwater van 25 October 1920 tot en met 31 December 1930;

Union Interparlementaire. „Le désarmement et l'Union Interparlementaire” par William Martin;

Bankatwinning. Verslag over het Exploitatiejaar 1930;

La Législation Anticommuniste de la Finlande en 1930 et 1931. (Publication du Ministère des Affaires Etrangères de Finlande);

Nota van den Raad van Bestuur der Nationale Unie aan de leden van de beide Kamers der Staten-Generaal. Pacta Servanda Sunt. De betekenis van de Verwerping van het Moerdijkkanaal. Het Nederlandsch standpunt;

Mededeelingen over het Luchtverkeer in en naar Nederlandsch-Indië, uitgegeven door de Vereeniging „Comité Vliegtocht Nederland—Indië”. September 1931;

Verslag betreffende de Rijkswerven te Willemsoord en te Hellevoetsluis en het Marine-Etablissement te Amsterdam over het jaar 1930;

Tijdschrift voor den Industrieelen Eigendom. Eerste Jaargang N°. 1;

Nederlandsch-Indische Spoorweg-Maatschappij. Bescheiden van Geldelijken Aard. Dienstjaar 1930;

Bond van Marine-Onderofficieren. Verslag van de XXVe Algemeene Vergadering van den Bond, gehouden te Den Helder op 12 en 13 Juni 1931;

Affaires Etrangères. Recueil Sirey. Juillet 1931;

J. P. Fockema Andreae. „De Gezichtsvelden van den Jurist”. (v. d. S.);

Lijst van Aanwinsten van de Boekerij van den Volksraad van Nederlandsch-Indië over de maanden April—Juni 1931;

Verslag omtrent den Post-, Telegraaf- en Telefoondienst in Nederlandsch-Indië 1930;

Verslag betreffende den Dienst der Opiumregie 1930;

Verslag van den Dienst der Zoutregie 1930.

Deze boekwerken zullen worden geplaatst in de boekerij der Kamer;

8°. de volgende verzoekschriften:

een, van A. J. ten Hope en J. F. Casteleijn, onderscheidenlijk voorzitter en secretaris van den „Bond van Bedrijfsautohouders in Nederland”, te 's Gravenhage, daarbij verzoekende het ontwerp van wet tot invoering van eene tijdelijke heffing van een bijzonder invoerrecht op benzine te willen verwerpen;

(Voorzitter e. a.)

een, van het hoofdbestuur van den Bond „Pensioenactie Zee-macht”, daarbij verzoekende medewerking te willen verleenen tot het verbeteren van den pensioentoestand der oud-marinemannen;

een, van het provinciaal bestuur „Friesland” van den Bond van Landpachters in Nederland, daarbij verzoekende de ahangige ontwerpen van wet inzake de pacht en pachtcommissies te willen aannemen.

Deze verzoekschriften zullen worden gezonden naar de Commissie voor de Verzoekschriften;

9°. de volgende geschriften:

een, van J. J. Veder, te Rotterdam, zijnde een afschrift van een tot den Minister van Financiën gericht schrijven in zake verhooging van invoerrechten;

een, van de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel, ten geleide van een afschrift van een adres, door de Centrale Commissie voor Bezuiniging uit die maatschappij gericht tot den Raad van Ministers in zake de ontwerp-Rijksbegroting voor 1932;

een, van den Algemeenen Bond van Koffiehuishouders en Slijters, houdende eenige opmerkingen naar aanleiding van het ahangig ontwerp van wet ter vervanging van de bestaande Drankwet;

een, van de afdeling „Duurswold” van het Nederlandsch Onderwijzersgenootschap, waarbij mededeeling wordt gedaan van het aannemen eener motie in eene vergadering dier afdeling op 3 October 1931, in welke motie wordt uitgesproken de onwenschelijkheid van de aanneming van het ingediend ontwerp van wet tot wijziging der Lager-onderwijswet 1920;

een, van burgemeester en wethouders van Sint-Jansteen, daarbij instemming betuigende met de plannen tot overbrugging van het Hollandsch Diep nabij Willemstad;

een, van het Nationaal Comité in zake een Nederlandsch-Belgische Overeenkomst betreffende het z.g. pseudo-Moerdijkkanaal.

Deze geschriften zullen worden nedergelegd ter griffie, ter inzage van de leden.

Aan de orde is de behandeling van:

I. de interpellatie van den heer de Savornin Lohman omtrent den stand der Nederlandsch-Belgische onderhandelingen, tot het houden waarvan verlof is verleend in de vergadering van 16 September 1931 (*Handelingen*, blz. 7).

De interpellatie wordt geopend.

De heer de Savornin Lohman: Mijnheer de Voorzitter!

Ik wil beginnen met de Kamer dank te zeggen voor het mij zonder discussie onmiddellijk verleende verlof tot het houden eener interpellatie over den stand der Nederlandsch-Belgische onderhandelingen. Ik weet zeer wel, dat wie telkens weer dit onderwerp ter sprake brengt, wie, zooals dat met mij het geval is, sinds 1927 voor de vijfde maal in deze Kamer over de Nederlandsch-Belgische quaestie het woord voert, gevaar loopt het odium op zich te laden van koppigheid, vasthoudendheid, betweterij, benepenheid, wantrouwigheid, misschien zelfs van bewustzijnsverenging. Persoonlijk ben ik, Mijnheer de Voorzitter, volmaakt onaandoenlijk voor dergelijke onredelijke verwijten, maar met het oog op het groote nationale belang, dat bij deze aangelegenheid in het geding is, verheugt het mij toch uit de houding der Kamer te mogen afleiden, dat dit deel der Volksvertegenwoordiging het niet ondienstig acht, dat nogmaals — en thans zelfs incidenteel — dit landsbelang aan de orde wordt gesteld.

Ik zou thans, Mijnheer de Voorzitter, tot de zaak kunnen komen, indien ik niet meende vooraf nog een opmerking te moeten maken over de verhouding tusschen Minister en interpellant. Bij de discussie over zijn begroting in deze Kamer

(de Savornin Lohman.)

in Maart jl. heeft de Minister goed gevonden vast te stellen, dat het landsbelang bij den Minister van Buitenlandsche Zaken zeker even veilig is als bij den heer de Savornin Lohman. Ik zou het betreuren, Mijnheer de Voorzitter, indien Zijn Excellentie zich opnieuw op zoodanige wijze zou uiten, omdat daardoor — ik neem uiteraard aan onbedoeld — de suggestie wordt gewekt, alsof een Kamerlid, dat in een nationale aangelegenheid op volstrekt zakelijke wijze inlichtingen, ophelderingen verzoekt, daardoor voor zich het monopolie van vaderlands-liefde zou opeischen. Een lid der Kamer behoort m. i. dergelijke vragen te kunnen stellen, zonder dat bij hem een dusdanige pretentie wordt ondersteld. Wat zou er anders van het gemeen overleg tusschen Regeering en Staten-Generaal, van de contrôle van het Parlement op het Gouvernement te recht komen?

De Kamer stond mij toe, Mijnheer de Voorzitter, vragen te richten tot den Minister van Buitenlandsche Zaken. Eenige jaren geleden betreurde bij de behandeling in deze Kamer van deze zelfde aangelegenheid der Nederlandsch-Belgische betrekkingen de geachte afgevaardigde de heer van Lanschot de afwezigheid van den Minister-President, die z. i. acte de présence had behooren te geven om daardoor naar buiten te doen blijken, dat het geheele Kabinet voor deze materie verantwoordelijk is. De Minister van Buitenlandsche Zaken begon daarop zijn rede met op de vraag: Waar is de Regeering? te antwoorden: De Regeering is hier! Thans, Mijnheer de Voorzitter, is de Minister-President in de Kamer aanwezig; des te sterker komt thans uit, dat de Regeering in haar geheel het beleid in de Belgisch-Nederlandsche aangelegenheid voor haar verantwoording neemt. Ik ga dus niet in op de geruchten in zake meeningsverschillen in het Kabinet omtrent deze aangelegenheid; zoolang daarvan niet naar buiten blijkt, moeten wij aannemen, dat de Regeering in dezen homogeen is.

Ik zoude voorts, Mijnheer de Voorzitter, vragen stellen omtrent den stand der Nederlandsch-Belgische onderhandelingen. Daarbij wensch ik mij echter te bepalen tot de Rijn-Scheldeverbinding, in verband met de verhouding van den Minister van Buitenlandsche Zaken tot de Eerste Kamer. De Rijn-Scheldeverbinding is slechts een onderdeel van het geheele vraagstuk, maar dit onderdeel staat in zoverre op zich zelf, dat vooral daaromtrent door de Regeering bij herhaling zeer bepaalde toezeggingen zijn gedaan aan onze Kamer. Bovendien doen juist over deze materie allerlei geruchten de ronde.

Volgens die geruchten, Mijnheer de Voorzitter, waarop ik aanstonds uitvoeriger inga, zou het vraagstuk van de Rijn-Scheldeverbinding in een nieuw kader zijn geplaatst en daar door een ander karakter hebben gekregen. Men zou die verbinding niet meer moeten zien als een belangrijk onderdeel van een verkeersverdrag, maar min of meer als een accessoir van een algemeen economisch tractaat. Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik zal mij niet laten verleiden over dat nieuwe algemeen economisch aspect van de zaak, waaromtrent wij trouwens in het geheel niet zijn ingelicht, ook maar één woord te zeggen. Ondenkbaar, immers ontoelaatbaar zou zijn, dat de Regeering, zonder vooraf met name deze Kamer, aan welke zij toezegging deed, daarin te kennen, zich ook maar een streep zou hebben verwijderd van het standpunt, in het Memorandum van 7 Mei 1929 en in herhaalde verklaringen in het Parlement uiteengezet. Welnu, Mijnheer de Voorzitter, een dergelijke mededeeling van veranderd Regeeringsinzicht heeft de Kamer niet bereikt.

Wij, Mijnheer de Voorzitter, leden dezer Kamer, moeten er dus van uitgaan, dat de Regeering nog steeds auto-homogeen is, noch plannen heeft aanvaard, noch zich met onderhandelingen heeft ingelaten over denkbeelden, die met haar toezeggingen op dit stuk in strijd zijn, noch zelfs heeft toegelaten, dat met haar medeweten anderen dat zouden hebben gedaan. Wij hebben op dit moment derhalve niets te maken met een eventueel beroep op gewijzigde omstandigheden. Een beroep op een onderstelde clausula rebus sic stantibus kan nimmer dekken een afwijking van de eerst gegeven toezeggingen, zonder ver Wittiging vooraf. Hic et nunc is de Regeering aan haar vorige verklaringen gebonden.

Zoo evenwel, Mijnheer de Voorzitter, de geruchten, waarvan

ik sprak en die door haar gedetailleerdheid den schijn wekken van althans niet in allen deele uit de lucht te zijn gegrepen, waarheid bevatten, dan zou inderdaad de Regeering zijn afgeden van het standpunt, tot nu toe door haar ingenomen. Van daar de ongerustheid in den lande, die nog vergroot is, doordat sommige persberichten niet, andere op zeer onduidelijke wijze zijn gedémonteeerd. De Minister zal dus zonder twijfel gaarne met beide handen de gelegenheid aangrijpen, om thans, als het ware coram populo, door een ondubbelzinnige verklaring aan die on dit's den kop in te drukken. Alle geheimzinnigheid met een beroep op het Staatsbelang zou slechts schaden. Want het valt bezwaarlijk in te zien, welk Staatsbelang de Regeering zou kunnen weerhouden, plannen, tracé's te démenteeeren, die nooit door haar als voorwerp van onderhandelingen met België konden zijn toegelaten.

Ik kom nu, Mijnheer de Voorzitter, tot de zaak zelf, die ik kort toelicht, daar ik mag aannemen, dat de Kamer au fait is.

Op 5 September ll. meldde het *Dagblad van Noord-Brabant*, dat als basis van de onderhandelingen zou zijn genomen een kanaal-tracé, dat rechtstreeks van de Antwerpsche dokken naar het Volkerak loopt. *De Maasbode* vernam van een zijde, die in deze materie goed ingelicht pleegt te zijn, dat het bericht in het *Dagblad van Noord-Brabant* inderdaad juist was en gaf nadere bijzonderheden, die geheel overeenstemden met de tweede meer gepreciseerde onthulling van het *Dagblad van Noord-Brabant*, waarop ik aanstonds de aandacht der Kamer vestig. *Het Handelsblad* kwam met een dergelijke mededeeling. De Minister verwijde toentertijde in Genève. Daarop verklaarden de correspondenten van het *Handelsblad* en de *Nieuwe Rotterdamse Courant* in de avondbladen van 11 September gelijklopend, na informatie „in bevoegde Nederlandsche kringen” in Genève „met groote zekerheid” te kunnen berichten, „dat dit bericht volkomen ongegrond is en dat er geen enkele wijziging is gekomen in het Regeeringsstandpunt, zooals dat indertijd in de Eerste Kamer en in de Nota's, die tusschen den Haag en Brussel zijn gewisseld, door den Nederlandschen Minister van Buitenlandsche Zaken is uiteengezet”.

Mijnheer de Voorzitter! Ware het daarbij gebleven, ik zou er niet aan gedacht hebben een interpellatie aan te vragen. Maar het bleef daarbij niet! Op 15 September komt het *Dagblad van Noord-Brabant* met een nadere thans meer gedetailleerde mededeeling.

Het tracé zou tusschen Bath en Dintelsas ongeveer loopen langs de lijn, door de Regeering meermalen aangegeven. Doch slechts ongeveer, daar ter hoogte van de Eendracht en verder noordelijk het kanaal zou loopen over den vasten wal van Noordbrabant.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, bovendien zou in twee, en wel zeer essentiële punten, nog veel verder van het tracé, zooals wij dat kennen, worden afgeweken. Ik geef die afwijkingen weer met eigen woorden, waarbij ik gebruik maak van de nadere verduidelijkingen in hetzelfde blad en in andere dagbladen.

Ten eerste zou worden afgeweken bij Bath. Insteede dat het kanaal, hetwelk den dam, waarmede thans het Kreekrak is gedicht, zal doorsnijden, ongeveer bij Bath in de open Schelde zou uitmonden, zoo door afsnijding van het oostelijk deel der Wester-Schelde een gelegenheid worden geschapen om den waterweg door het Kreekrak onmiddellijk, dus niet via de open Schelde, te kunnen doen aansluiten aan een eventueel van uit de dokken van Antwerpen door België te graven lateraal kanaal langs de rievier de Schelde. De waterweg zou dus rechtstreeks vanaf de dokken van Antwerpen kunnen doorloopen tot waar het kanaal zou uitmonden in de buurt, hetzij van het Hellegat of het Hollandsch Diep. Omtrent dit onderdeel en omtrent het tracé bij de Eendracht zou men zich van Nederlandsche zijde reeds bij de officieuze besprekingen tusschen Nederland en België hebben neergelegd, althans zou de Nederlandsche Regeering bereid zijn op de Belgische wenschen in die richting in te gaan.

Ten tweede zou de mogelijkheid zijn overwogen, het noordelijk eindpunt Dintelsas los te laten. De Regeering zou thans overwegen een lateraal kanaal van Dintelsas naar Willemstad toe te staan, indien België te eeniger tijd de kostbare normali-

(de Savornin Lohman.)

satie van het Hellegat nog niet voldoende zou achten, mits België de kosten zou betalen van dit kanaal Dintelsas—Willemstad.

Dit bericht trad zoo in bijzonderheden, Mijnheer de Voorzitter, dat het mij aanleiding gaf, gebruik makende van de omstandigheid, dat de Kamer nog bijeen was, reeds den volgende dag een interpellatie aan te vragen.

Ook hierop volgde intusschen, Mijnheer de Voorzitter, een démenti uit Genève, reeds op 16 September, terwijl het bericht dateerde van 15 September, vóórdat men — gelijk het démenti zelf constateert — van den volledige inhoud van het stuk had kunnen kennis nemen. Toch wist men toen reeds „ter bevoegder plaatse”, dat, indien de publicatie van het *Dagblad van Noord-Brabant* op juiste gegevens berustte, een verkeerde interpretatie werd gegeven. Voorts werd in het démenti de mogelijkheid ondersteld, dat „belanghebbenden te Rotterdam” — die blijkbaar als auteurs van de berichten van het Brabantsch blad werden aangezien — „een zeer vertrouwelijke schetskaart” onder oogen zouden hebben gehad, waarop alle en Nederlandsche en Belgische plannen waren aangegeven, maar die nooit bij de onderhandelingen was overgelegd. Een démenti met ietwat zonderlingen inhoud, Mijnheer de Voorzitter! Wellicht ten gevolge van de betrachte voortvarendheid?

Zoo stond de zaak, toen opnieuw een dagblad zich met het geval bemoeide, thans *Het Vaderland*, in een kort, maar inhoudrijk artikel, waarin verteld wordt (merkwaardige uiting!) „hoe men in de kringen van de onderhandelaars tegenover deze zaak staat”. De schrijver, die, naar bekend mag worden geacht, inderdaad uitnemende betrekkingen onderhoudt met die kringen, zoowel ten noorden als ten zuiden van de grens, meende thans „te kunnen verzekeren”, dat men ongeveer tot de bekendmaking van een nieuw verdrag was genaderd. De teneur van dit artikel, dat de mededeeling van het *Dagblad van Noord-Brabant* vrijwel geheel bevestigde, was de volgende. Ik resumeer, om kort te kunnen zijn, dat betoog, met letterlijke weergave der meest typische passages.

Het geheele Rijn-Scheldenvraagstuk was op een ander plan gekomen, als het ware van den voorgrond naar den achtergrond geschoven

Bij de jongste onderhandelingen zou men niet meer zijn uitgegaan van eenigen Belgischen eisch of van Belgische grieven, „maar wel van een door de Nederlandsche onderhandelaars geuit wensch, om te komen tot een economischen samenwerking tusschen beide landen”. De vorm dier samenwerking zou het midden houden tusschen de Conventie van Oslo en een Nederlandsch-Belgische tariefunie, al zou men „zeer voorzichtig, nog heel wat dichter bij Oslo dan bij het andere uiteinde” blijven. In dit raam zou dan de herziening van de verdragen van 1839 worden geplaatst. Daarbij zou dan in hoofdzaak het zg. plan-Konijnenburg worden gevolgd, maar toch met eenige „min of meer belangrijke” afwijkingen, waarvan de voornaamste zouden zijn de volgende.

Het plan-Konijnenburg kende, zoo betoogt de schrijver, ook een dam in de Schelde bij Bath, maar een open strekdam. Welnu, alleen in één opzicht zou daarvan worden afgeweken: de „kleine openingen in den afsluitdam”; de twee gaten in den strekdam Bath-Santvliet, waardoor het Schelde-water met eb en vloed zou kunnen in- en uitvloeien, zouden worden dichtgemaakt. „Natuurlijk” zouden dan ook de twee sluizen, die bij Bath en die op Belgisch gebied bij den ingang van het kanaal naar de Antwerpsche dokken, kunnen vervallen. Dat was nu wel „een belangrijke concessie”, maar daar zou wel één en ander tegenover staan.

Wat Dintelsas en Willemstad betreft, zou de zaak zóó zitten. Daar zou volgens het blad de Regeering onwankelbaar blijven, waarbij, Mijnheer de Voorzitter?..... bij haar „overtuiging”, deze nl. dat dit vaarwater na de uitvoering der herstelwerken „aan alle billijke eischen zal voldoen”. Deze mededeeling ziet er, Mijnheer de Voorzitter, in elk geval geloofwaardig uit: reeds in het Memorandum van 1929 verklaarde de Regeering van den waterweg tusschen Volkerak en Dordrecht, met inbegrip van

het niet-genormaliseerde Hellegat, „dat de bedoelde wateren beantwoorden aan hooge eischen van bevaarbaarheid”!!

Alzoo zou volgens het bewuste artikel de Regeering zakelijk voet bij stuk houden? Toch niet, Mijnheer de Voorzitter, alleen wat betreft die „overtuiging”, niet wat aangaat de daad! Want, zoo heet het verder, de Belgen blijven ten opzichte van het Hellegat sceptisch, en „ten einde de onderhandelingen niet opnieuw te laten vastloopen”, zou men ..... toegeven? Geenszins, Mijnheer de Voorzitter, zoo iets zegt men niet; om dit inheil te voorkomen, zou men zich bereid verklaren, als in de toekomst nog moeilijkheden met het Hellegat zouden rijzen, de Belgen in de gelegenheid te stellen, op eigen kosten een lateraal kanaal te graven, dat Dintelsas met Willemstad verbindt.

Helaas hokt het nu nog, want de Belgen willen een verbinding Fort-Maurits-Willemstad via recta, met vermindering van Dintelsas, en dat kunnen de onderhandelaars niet toestaan, zoodat dit punt nog niet geregeld is.

Dit allermerkwaardigste artikel, Mijnheer de Voorzitter, bleef, om voor mij ondoorgrondelijke redenen, zonder tegenspraak.

Tot zoover de krantenberichten.

Welke is hun beteekenis? Deze, Mijnheer de Voorzitter, dat, gelijk ik reeds opmerkte, indien zij geheel of ten deele met de waarheid overeenstemmen, daaruit zou blijken, dat de Regeering is afgeleden van het door haar ingenomen standpunt, waaraan zij zich herhaaldelijk tegenover de Kamer en het land gebonden heeft. Dat wil zeggen, dat zij niet meer de geographische grenzen der scheidsregeling als uiterste limiet voor concessies beschouwt; dat zij niet meer een waterweg met de kenmerkende eigenschappen van een Moerdijkkanaal verwerpt; dat zij niet meer de belofte gestand doet het votum der Eerste Kamer te eerbiedigen! Dat zou zóó ongelooflijk zijn, dat ik de gedachte aan een dergelijk beleid ver van mij werp. Maar het zou, Mijnheer de Voorzitter, toch misschien, al was het alleen met het oog op België, zijn nut kunnen hebben, in het kort aan te toonen, waarom een tracé, als waarvan in deze berichten de rede is, in flagranten strijd is met de voorstelling, die de Kamer en het land zich van het standpunt van den Minister, zooals dat door Zijn Excellentie herhaaldelijk is uiteengezet, hebben moeten maken.

Daarop komt het toch aan, Mijnheer de Voorzitter! De vraag is niet, of men misschien met veel vernuft en scherpzinnigheid — al zou ook dat verre van eenvoudig zijn — een plan, waaraan niemand heeft kunnen denken, in de ministerieele uitingen zou kunnen hinein-interpretieren. Avocasserieën mag men niet bij een Nederlandsche Regeering onderstellen. Arrière-pensées zijn beneden de waardigheid van een Nederlandsch Minister van Buitenlandsche Zaken. Door de veelvuldige verklaringen van den Minister, gegeven in zijn Memorandum van Mei 1929, en in antwoord op vragen, in de andere en vooral in deze Kamer gedaan, is een zekere indruk gevestigd. Die waarlijk niet op fantastische gronden berustende indruk behelst, om het zoo uit te drukken, den inhoud van het gentlemen's agreement.

Ik noem, Mijnheer de Voorzitter, slechts enkele saillante punten.

De Regeering verwierp in het Memorandum van Mei 1929 een waterweg, die de kenmerken zou hebben van het in 1927 verworpen kanaal, te weten: „schepping in België van een kunstmatigen Rijnmond en verlenging van de Antwerpsche dokken op Nederlandsch gebied.” Het tracé van het *Dagblad van Noord-Brabant* en van *Het Vaderland* zou echter juist die beteekenis hebben! Want het laterale kanaal vanuit Antwerpen zou de dokken verbinden met den waterweg op Nederlandsch gebied, buiten de open Schelde om en dus langs dien waterweg rechtstreeks met den Rijnmond, evenals bij het Moerdijkkanaal het geval zou zijn. Wat is dat anders dan schepping van een kunstmatigen Rijnmond en verlenging van de dokken op Nederlandsch gebied? Bovendien, Mijnheer de Voorzitter, beschouwt hetzelfde Memorandum „de Wester-Schelde in de omgeving van Bath op enkele kilometers van de grens” als zuidelijke limiet van den Nieuwen Waterweg, die trouwens is gedacht als „de kortste verbinding langs de tusschenwateren, tusschen de Schelde en den Rijn”, dus niet tusschen de Ant-

4de VERGADERING. — 14 OCTOBER 1931.

Interpellatie van den heer de Savornin Lohman.

(de Savornin Lohman.)

werpsche dokken en den Rijn. Het verhaal, dat in de genoemde bladen over een dergelijke verbinding te lezen is, moet dus een canard zijn.

Ook hierin, Mijnheer de Voorzitter, als iets vaststaat betreffende de beteekenis van het votum der Eerste Kamer, dat de Regeering beloofde te eerbiedigen, dan wel dit, dat van een doorlopend kanaal nooit sprake zou kunnen zijn, dat het Nederlandsche stuk van de nieuwe verbinding derhalve zou moeten uitmonden op de open Schelde. Ik herinner de Kamer aan de rede, door den geachten afgevaardigde den heer van den Bergh bij de behandeling van het verworpen verdrag gehouden. Ons geacht medelid nam waarlijk geen extreem standpunt in en was persoonlijk toentertijde tot meer bereid dan de tegenwoordige Minister en het huidige Kabinet zelf, blijkens hun veelvuldige verklaringen, in overeenstemming trouwens met de meerderheid dezer Kamer, zou willen toestaan. De heer van den Bergh zou zelfs, desnoods voor Nederlandsche rekening, een kanaal willen graven van den Moerdijk door Noordbrabant. Maar, Mijnheer de Voorzitter, een kanaal, dat toch zou uitkomen „op een punt in de Schelde, juist vóór de lijn, waar de grens de rivier snijdt.” Ook de heer van den Bergh nam als vanzelfsprekend aan, dat het kanaal uitsluitend over Nederlandsch grondgebied zou loopen en uit het redeverband blijkt, dat in zijn voorstelling in elk geval tusschen het Nederlandsch kanaal en het Belgisch lateraal kanaal een stuk open Schelde zou liggen, dat de uit de Antwerpsche dokken komende schepen zouden moeten passeeren, natuurlijk met de consequentie, die dit ten aanzien van het aantal sluizen meebrengt. Ook de heer van den Bergh verwierp, gelijk de groote meerderheid der Kamer, één doorlopende internationale verbinding met alle daaraan verbonden, ook politieke bezwaren, en de heer van den Bergh was zelfs meen ik de eerste, die in het bijzonder dit punt zoo duidelijk naar voren bracht. Elk project, dat het open Scheldevak uitschakelt, dus ook dat, waarvan de bladen ons mededeeling deden, is dus in volstrekten strijd met het Eerste-Kamervotum en kan dus onmogelijk in de gedachte der Regeering liggen.

Het plan tot uitschakeling van het open Scheldevak zou ook niet, gelijk het *Vaderland*-artikel beproeft, met een beroep op technische overwegingen kunnen worden verdedigd. Zeker, Mijnheer de Voorzitter, de Minister heeft tot driemaal toe, in Maart 1929, in Maart 1930 en in Maart 1931, in deze Kamer voor zich de door mij steeds bedenkelijk geachte vrijheid opgeëischt, van de geographische grenzen der scheidingsregeling hier en daar ietwat af te wijken, als Nederlandsche belangen of technische overwegingen zulks geboden. Maar, Mijnheer de Voorzitter, dan toch alleen ter correctie, binnen de geographische grenzen, van de Rijn—Scheldeverbinding! Gedacht werd bijv. aan het afsnijden van kronkelingen in het tracé, aan het ontwijken van oesterbanken, enz. B. v. aan het afsnijden van de bocht in de tusschenwateren tusschen het Fort Maurits en Dintelsas, en dergelijke. Maar, Mijnheer de Voorzitter, nimmer is er sprake geweest, noch in het Memorandum, noch in de discussies, van een uitschakeling van het open Scheldevak, met een beroep op technische overwegingen. Aan die uitschakeling heeft überhaupt niemand ooit gedacht. Natuurlijk niet, Mijnheer de Voorzitter, want die uitschakeling beteekent in feite niet een correctie van den loop van een tusschenwater, maar de verlenging van het tusschenwater tot een verbinding, die ten slotte uitmondt in de Antwerpsche dokken! Met een beroep op de reservaties van den Minister, waarover in deze Kamer nogal eens wat te doen is geweest, kan dus nimmer een concessie van dezen aard worden verdedigd. Zelfs indien op zich zelf in het systeem der Regeering technische overwegingen hier gewicht in de schaal zouden mogen leggen, hetgeen blijkbaar niet het geval is, want de Regeering heeft zelf op blz. 47 van het Memorandum met klem van argumenten de Belgische technische bezwaren betreffende het passeeren der open Schelde weerlegd! Nogmaals, Mijnheer de Voorzitter: ook wat dit punt betreft, wordt in de pers een voorstelling gegeven, die onmogelijk met de werkelijkheid in overeenstemming kan zijn.

Dit, Mijnheer de Voorzitter, wat aangaat het tracé in de Handelingen der Staten-Generaal. — 1931—1932. — I.

buurt van Bath. Het kanaal zou verder noordwaarts, met het oog op de belangen der eigenaars van oesterputten en ook nog wel om technische overwegingen, hier en daar wat meer oostelijk loopen dan de oude historische waterweg. Aldus *Het Vaderland*. Het *Dagblad van Noord-Brabant* had gesproken van een kanaal, dat ter hoogte van de Eendracht en verder noordelijk zou loopen over den vasten wal van Noordbrabant. De mededeeling van *Het Vaderland* is te vaag om op haar waarschijnlijkheid te worden getoetst. Die van het Noordbrabantsche blad beteekent echter, dat de nieuwe waterweg feitelijk, van waar het kanaal het Kreekrak in noordelijke richting verlaat, de historische tusschenwateren, de geographische grenzen links zou laten liggen en kalmweg al of niet met zekere bochten over den Brabantschen wal zou gaan. Daarom moet ook dit bericht als een praatje worden beschouwd, omdat het door de Regeering nog in Maart van dit jaar „aanvaardbaar” verklaard kanaal slechts op enkele punten en niet vrijwel over de geheele lijn den vasten wal doorsneed.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, het wonderlijke relaas over Dintelsas-Willemstad. En het *Dagblad van Noord-Brabant* en *Het Vaderland* geven de voorstelling, alsof de Regeering zou overwegen ook op dit punt conciliant te zijn. Ook dit bericht moet uit de lucht zijn gegrepen. Hoe nu? Nederland zou, geheel vrijwillig, niet conventioneel daartoe verplicht, ook niet onder pressie b. v. van de Rijnvaartcommissie, kostbare werken aanleggen tot verbetering van het Hellegat en niettemin bereid zijn goed te vinden, dat België een kanaal graaft tusschen Dintelsas en Willemstad, als aan België de normalisatie van het Hellegat niet behaagt? Op eigen kosten, zegt men. Ja, Mijnheer de Voorzitter, maar om de dubbeltjes gaat het hier immers niet. Ook het Moerdijkkanaal zou goeddeels door België zijn betaald. De Kamer wenschte echter geen doorlopend kanaal, dat uitkomt in het Hollandsch Diep, zeker niet als het aanvangt in de dokken van Antwerpen. Met het oog op de politieke consequenties reeds niet; men denke aan de discussies naar aanleiding van den brief van van Eysinga, waardoor nog eens een fel licht werd geworpen op de gevaren, die ons van de bemoeialachtigheid van de Rijnvaartcommissie bedreigen. Hoe licht zou die commissie medezeggenschap pretendeeren over een kanaal, dat, door aansluiting aan het Hollandsch Diep, als het ware in het Rijngebied zou worden geïncorporeerd? Een kanaal, dat den wensch van Antwerpen, Rijnhaven te worden, zou vervullen? Geen Nederlandsche Regeering, Mijnheer de Voorzitter, mag in staat worden geacht een dergelijk kanaal, zelfs, of misschien moest ik zeggen: vooral, op kosten van de Belgen, toe te staan!

Trouwens, de Regeering heeft zich immers reeds in het Witboek noordelijk vastgelegd op een verbinding Fort Maurits tot Dintelsas, een stuk tracé, dat met veel goeden wil desnoods nog tot het gebied der tusschenwateren kan worden gerekend. Maar een kanaal Dintelsas—Willemstad ligt daar geheel buiten. Zou aan den wensch van België ook op dit punt worden te gemoet gekomen, dan zou eenvoudig het Moerdijkkanaal met al zijn essentiele kenmerken zijn herleefd.

En welk een zonderling geconstrueerd Moerdijkkanaal, Mijnheer de Voorzitter! Een kanaal met een groote, economische en dus, als men zich toch niet aan de geographische grenzen houdt, onverdedigbare bocht, waardoor zelfs het voordeel, dat West-Brabant van het oorspronkelijke Moerdijkkanaal zou kunnen hebben trekken, verloren zou gaan.

Wanneer men dat alles overweegt, Mijnheer de Voorzitter, wanneer men bedenkt, dat volgens het Witboek „geen enkele compensatie zou beschouwd kunnen worden als zelfs ongeveer gelijkwaardig aan het kanaal, dat in het verworpen verdrag was voorzien of” — let wel — „of een ander kanaal, dat dezelfde kenmerken zou vertoonen”, wanneer men dat alles overweegt, dan moet men wel aannemen, dat de dagbladen, die ik citeerde, verkeerd zijn ingelicht. Het is dan ook zeer begrijpelijk, dat een blad als de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* nimmer geloof aan die geruchten heeft geslagen, zooals blijkt uit het bekende artikel van 9 September, getiteld „Ongeloofwaardig bericht” naar aanleiding van de eerste onthulling van het *Dagblad van Noord-Brabant*, dat „niet zelfs maar uit de verte” als geloofwaardig

(de Savornin Lohman.)

werd beschouwd; en zooals niet minder blijkt uit het onderschrift van 16 September onder de in de *Nieuwe Rotterdamse Courant* overgenomen tweede onthulling van het Brabantsche dagblad. Het Rotterdamse blad weigerde de uiteenzetting van het *Dagblad van Noord-Brabant* als juist te aanvaarden. „De Regeering kan” — zoo heet het daar — „noch officieus noch op andere wijs, waardoor zij ook maar in de verste verte gebonden zou zijn, tot plannen als boven ontwikkeld, die, naar zij weet en zelf verklaard heeft, hier te lande geen instemming kunnen vinden, het initiatief hebben genomen. Er moet dus een mystificatie in het spel zijn.”

Een pseudo-Moerdijkkanaal, Mijnheer de Voorzitter, kan de Regeering niet als aanvaardbaar beschouwen, zelfs indien — om met een vlak na den terugkeer van den Minister in *De Nederlander* verschenen artikel te spreken — „het verschil tusschen het toen (in 1927) afgewezen en het nu ontworpen kanaal grooter (zou zijn) dan het verschil tusschen dit laatste ontwerp en het plan door de historische wateren”. Hetgeen ik trouwens ten stelligste ontken, maar bovendien niet ter zake dient, waar de Regeering zich aan die historische wateren absoluut heeft gebonden.

Ik zou, Mijnheer de Voorzitter, over deze aangelegenheid eenige inlichtingen willen vragen en voorts nog een verzoek tot den Minister willen richten.

Het zou nl. stellig tot kalmeering van verontruste gemoeden kunnen medewerken, indien de Minister nog tot iets anders dan tot het refuteeren der bewuste berichten bereid zou zijn, nl. tot het vertrouwelijk overleggen van de kaart, waarvan, indien het tweede Geneefsche démenti juist is, „Rotterdamse belanghebbenden” kennis hebben genomen. Wat die belanghebbenden hebben mogen bezichtigen, behoeft toch niet voor de vertegenwoordiging des volks verborgen te worden gehouden? De Minister zal daarbij ongetwijfeld ook willen doen aantekenen, welke plannen van Nederlandsch en welke van Belgisch origine zijn en in het bijzonder, welke plannen in bespreking zijn gebracht na het Memorandum van 1929. Die overlegging zou tot verheldering aanleiding kunnen geven. Een en andermaal, in Maart van dit jaar en in Maart van het vorig jaar, heeft de Minister zijn onvermogen beleden, nóg duidelijker te zijn dan Zijn Excellentie reeds was geweest, hoewel sommige leden, waaronder ook de interpellant van heden, nog niet geheel nauwkeurig de bedoeling van den Minister hadden gevat. Was is eenvoudiger dan door overlegging van de kaart alle misverstand onmogelijk te maken?

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, zou ik tot den Minister eenige vragen willen richten omtrent de bewuste démenti's. Neemt de Minister de verantwoordelijkheid voor die mededeelingen aan de correspondenten van het *Handelsblad* en de *Nieuwe Rotterdamse Courant* op zich? Zoo neen, waarom zijn die démenti's dan niet officieel verloochend, waar zij blijkbaar bedoelden den indruk te vestigen uit de omgeving van den Minister te komen? Wie zijn die „bevoegde Nederlandsche kringen”? Wat is „de bevoegde plaats”? Is dat „de Nederlandsche delegatie”, die in een ander bericht aan het woord is om ons de schokkende mededeeling te doen, dat in Genève een gedachtenwisseling over onderhandelingen heeft plaats gegrepen? Is er een bepaalde reden, waarom de Minister niet het voorbeeld van zijn Brusselschen collega volgt, die persoonlijk aan de pers mededeelt, wat hij meent te moeten loslaten? Men weet in den lande precies, wie van démenti's of verklaringen de auteur is.

Thans neem ik de vrijheid, Mijnheer de Voorzitter, met het oog op de velen in Nederland, die, zooals gebleken is, door de genoemde onthullingen zijn opgeschrikt, aan den Minister eenige eenvoudige vragen te stellen, waarop, naar ik aanneem, ook een eenvoudig antwoord kan worden verwacht.

1. Zijn tusschen de Nederlandsche Regeering of met haar goedvinden onderhandelingen gaande of in voorbereiding met de Belgische Regeering of haar vertegenwoordigers of vertrouwenslieden c. a. over een nieuwe Rijn—Schelde-verbinding?

2. Zoo ja, zijn dan daarbij van Nederlandsche zijde als mogelijkheden aanvaard of tot bespreking toegelaten:

a. Uitschakeling in de buurt van Bath van het open Schelde-

(de Savornin Lohman e. a.)

vak in dier voege, dat na den eventueelen aanleg van een in de Antwerpsche dokken aanvangend lateraal kanaal, schepen vanuit die dokken rechtstreeks, d.w.z. zonder passeeren van de open Schelde zouden kunnen doorvaren tot het noordelijkste uiteinde van den nieuwen verbindingsweg?

b. Afwijking van den ouden historischen waterweg in meer oostelijke richting, zoodat het kanaal ter hoogte van de Eendracht en verder noordwaarts over den vasten wal van Noord-brabant zou loopen?

c. Aanleg op België's kosten van een kanaal van Dintelsas naar Willemstad, zoo mocht blijken, dat het Hellegat nog moeilijkheden zou opleveren?

3. Indien het antwoord op de tweede vraag of eenige harer onderdeelen bevestigend luidt, handhaaft Zijn Excellentie dan niet meer:

a. Haar toezegging aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal, het votum van dit Staatscollege betreffende het verworpen verdrag ten volle te zullen eerbiedigen, zich van dat standpunt niet te laten afdringen en er ook niet van te zullen afglijden?

b. Haar in het Memorandum van 1929 en meermalen in de Eerste Kamer afgelegde verklaring, dat een kanaal met de kenmerkende eigenschappen van het Moerdijkkanaal, als hoedanig werden genoemd de schepping in België van een kunstmatigen Rijnmond en verlenging van de Antwerpsche dokken op Nederlandsch gebied nooit, tegen welke concessie ook, zou worden toegestaan?

c. Haar herhaalde verzekering, bij het onderhandelen over een tracé de geografische grenzen der scheidingsregeling te zullen eerbiedigen en dus den loop van bestaande of in 1839 bestaan hebbende tusschenwateren te zullen volgen, zij het ook eventueel met geringe afwijkingen, doch slechts, voor zoover deze geboden zouden zijn door Nederlandsche belangen (oesterbanken) en technische overwegingen?

4. Indien het antwoord op de tweede vraag ontkennend luidt, is de Minister dan bereid te verklaren, nimmer een waterweg te zullen toestaan, die in het Zuiden het open Scheldevak vermindert, die in het Noorden oostelijker uitmond dan Dintelsas en die over de geheele linie anders dan incidenteel en slechts als Nederlandsche belangen en technische overwegingen zulks beslist onvermijdelijk maken, over den Brabantschen wal loopt?

5. Neemt de Minister de verantwoordelijkheid op zich voor de in Genève aan de vertegenwoordigers van *Nieuwe Rotterdamse Courant* en *Handelsblad* gegeven démenti's betreffende de mededeelingen in het *Dagblad van Noord-Brabant* van 5 en 15 September ll. aangaande den stand der onderhandelingen over een nieuwe Rijn—Scheldeverbinding?

6. Heeft de Minister aan „belanghebbenden in Rotterdam”, bijv. de Kamer van Koophandel aldaar, de schetskaart doen toekomen, die deze belanghebbenden, gelijk in het démenti van 16 September ll. wordt ondersteld, onder oogen zouden hebben gehad en, zoo ja, is de Minister dan bereid, deze kaart, vergezeld van een toelichting, waaruit blijkt welke denkbeelden van Belgische en welke van Nederlandsche zijde, in het bijzonder na het Memorandum van Mei 1929, in discussie zijn gebracht, vertrouwelijk aan de Kamer over te leggen?

De Voorzitter: Is de heer Minister van Buitenlandsche Zaken bereid, de interpellatie aanstonds te beantwoorden?

De heer **Beelaerts van Blokland**, Minister van Buitenlandsche Zaken: Ja, Mijnheer de Voorzitter!

De Voorzitter: Dan is het woord aan den heer Minister van Buitenlandsche Zaken.

De heer **Beelaerts van Blokland**, Minister van Buitenlandsche Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer, in welken vorm dan ook, met het buitenland omtrent eenig onderwerp overleg plaats heeft, kan het soms zijn nut hebben, daarover in het openbaar mededeelingen te doen. Het is aan de Kamer niet onbekend, dat ik daarvan allermint een tegenstander ben en dat ik gaarne, waar zulks zonder schade kan geschieden, aan de Staten-Generaal ook ongevraagd mededeelingen pleeg te verstrekken met

(Minister Beelaerts van Blokland.)

betrekking tot onze verhoudingen met het buitenland. In 1929 heb ik daarvan een, naar het mij voorkomt, zeer sterk bewijs geleverd, door aan de Belgische Regeering voor te stellen, openbaarheid te geven aan alle bescheiden, zonder eenig voorbehoud, in zake de tusschen beide landen hangende vraagstukken, die sedert de verwerping van het verdrag van 1925 tusschen de beide Regeeringen gewisseld zijn. De Belgische Regeering heeft zich toen met dit voorstel kunnen vereenigen en het resultaat is geweest het Witboek, dat in Juni 1929 aan de beide Kamers der Staten-Generaal is aangeboden.

Maar het spreekt vanzelf, dat aan de Regeering de beoordeeling en de beslissing moeten verblijven over hetgeen op een bepaald oogenblik kan en niet kan worden medegedeeld. Het belang van den Staat mag daarbij haar eenig richtsnoer zijn.

Dit laatste geldt op elk terrein, waarover zich een interpellatie kan uitstrekken. Maar het terrein der buitenlandsche betrekkingen is — ik behoef het den geachten interpellant zeker niet in herinnering te brengen — een terrein, dat niet dan met de uiterste behoedzaamheid kan worden betreden. De controleerende functie van de Staten-Generaal heeft zich op dat terrein in den loop der jaren geleidelijk uitgebreid. Maar pogingen, om ten deze een verder strekkend recht aan de Volksvertegenwoordiging te geven en een koersverandering ten principale te brengen, hebben reeds, zoo in als buiten het Parlement, ernstige bestrijding gevonden bij zoovelen onder de bekwaamste kenners van ons Staatsrecht. Ik moge volstaan met hierbij te verwijzen naar de beraadslagingen in de Tweede Kamer, in 1917 gehouden over het voorstel van het toenmalig lid dier Kamer den heer van Leeuwen, ten doel hebbende aan de Kamer aandeel te geven in het buitenlandsch beleid.

De zeer betreurde heer Nolens gaf bij die gelegenheid als zijn meening te kennen:

„dat zoolang de onderhandelingen plaats hebben, niet alleen bij buitenlandsche zaken, maar ook in het particuliere leven, het 't beste is, om het kennen van die onderhandelingen maar tot zoo weinig mogelijk menschen te beperken.”

De voorzitter van den Raad van Ministers de heer Cort van der Linden, deed uitkomen:

„dat er een groot verschil is tusschen medebesturen en de ministerieele verantwoordelijkheid, omdat de verantwoordelijkheid eerst in werking treedt, nadat de maatregelen genomen zijn, en dat medebestuur of medezeggenschap in werking treedt, wanneer zij nog genomen moeten worden.”

Die Staatsman betoogde verder, dat medezeggenschap leidt tot gedeelde verantwoordelijkheid, welke in strijd zou zijn met het systeem onzer Grondwet, berustende op de scheiding der machten.

En ook de stellig door den geachten interpellant niet minder dan door mij vereerden Staatsman, de heer Alexander de Savornin Lohman, waarschuwde tegen bemoeiing van de Kamer tijdens de voorbereiding van tractaten:

„Wij ontvangen hier”, zoo sprak die kenner van ons Staatsrecht, „de resultaten van de handelingen van den Minister, en dan hebben wij tijd en gelegenheid genoeg om te bespreken wat de Minister heeft gedaan en voorbereid. Is er eenige reden om te zeggen, dat wij ook al gedurende die voorbereiding onze opinie moeten kunnen kenbaar maken? Ik heb er nooit een enkele reden voor vernomen.”

En even later zeide die geëerde Staatsman:

„Tot overleg kan men den Minister van Buitenlandsche Zaken nooit dwingen, want dat zou gaan tegen de Grondwet.”

In artikel 58 der Grondwet — het artikel over de verdragen met vreemde Mogendheden — komt de zuiver controleerende functie der Staten-Generaal bijzonder scherp tot uitdrukking. Juist bij dit artikel treft een steeds verder gaande inperking der Koninklijke macht door verruiming der controleerende bevoegdheid der volksvertegenwoordiging. Kende de Grondwet van 1814

louter een mededeelingsplicht van den Vorst tegenover de Staten-Generaal ten aanzien van de door hem gesloten en bekrachtigde verbonden en verdragen, reeds de Grondwet van 1815 bond de ratificatie van bepaalde tractaten aan de voorafgaande goedkeuring der Staten-Generaal. De kring dier verdragen is zowel in 1848 als in 1897 uitgebreid, totdat in 1922 werd bereikt, dat geen verdrag meer wordt bekrachtigd zonder dat het door de Staten-Generaal is goedgekeurd. Maar die eisch van goedkeuring op de verdragen is, afgezien van het budgetrecht, gebleven de eenige uitzondering op den regel, dat de Kroon, en de Kroon alleen, de buitenlandsche betrekkingen bestuurt. Het goedkeuringsrecht heeft geheel de beteekenis van een placet.

Medezeggenschap in de voorbereiding van tractaten is aan de Staten-Generaal niet toegekend en dit is, afgescheiden van alle staatsrechtelijke overwegingen, uit zuiver praktisch oogpunt alleszins verklaarbaar, want openbare besprekingen met betrekking tot die voorbereiding zal gemeenlijk daaraan slechts schade kunnen toebrengen. In zijn bekende brochure „Het bestuur der buitenlandsche betrekkingen” zegt de betreurde prof. Struycken te recht:

„In het bijzonder op het gebied der voorbereidende onderhandelingen moet men wel, gelijk in ieder bedrijf, met het oog en op het geheim en op de snelheid van handelen, in kleinen kring blijven.”

Nu heeft met betrekking tot het in gang zijnd overleg met België de Kamer reeds meer inlichting dan zij, voor zoover mij bekend, ooit vóór het tot stand komen van een verdrag te dien aanzien heeft ontvangen. Uit de bescheiden, vervat in het Witboek van 1929, zijn aan de Kamer de richtlijnen bekend, welke de Regeering voor het overleg met België heeft aangegeven. Aan die richtlijnen houdt zij vast en van hetgeen zij met betrekking daartoe heeft verklaard, neemt zij niets terug. Maar thans, terwijl het overleg nog in gang is, daarover in verdere besprekingen te treden, zou strijdig zijn met 's Lands belang en ik vlei mij, dat de Kamer het mij ten goede zal willen houden, dat ik mij in dezen stand van zaken onthoud van het ingaan op de mij door den heer de Savornin Lohman gestelde vragen.

Slechts voor één punt, in die vragen ter sprake gebracht, moge ik, Mijnheer de Voorzitter, nog eenige oogenblikken uw aandacht vragen, omdat mij gebleken is, dat daaromtrent in zekere kringen misverstand bestaat. Ik bedoel het open Scheldevak, door sommigen gewenscht als verbinding tusschen een Nederlandsch en een Belgisch kanaal voor de scheepvaart tusschen Antwerpen en den Rijn. Hetgeen ik daaromtrent wensch te zeggen, zal zich bepalen tot opmerkingen van algemeen aard, proprio motu gemaakt van zoo objectief mogelijk standpunt, en die zich bewegen in abstracto, buiten verband met het feitelijk overleg met België, waarover ik, zooals gezegd, thans niet in eenige mededeeling of discussie kan treden.

In haar op 7 Mei 1929 aan den Belgischen Minister van Buitenlandsche Zaken ter hand gesteld memorandum heeft de Regeering zich, in overeenstemming met hetgeen zij vroeger mondeling had te kennen gegeven, bereid verklaard zich met België te verstaan over het toegankelijk maken voor de moderne scheepvaart van de kortste verbinding langs de tusschenwateren tusschen de Schelde en den Rijn, niet slechts voor zooveel betreft thans nog bestaande wateren, maar zelfs van die, welke in 1839 ten tijde van de scheiding hadden bestaan. Practisch gesproken, waren de punten, waartusschen een dergelijke waterweg zou kunnen worden aangelegd, de omgeving van Bath en Dintelsas. In dat memorandum deed de Regeering vervolgens uitkomen:

„dat zij, wel verre van haar tegemoetkomende gezindheid slechts te beperken tot de punten Bath en Dintelsas, bereid blijft elk tracé in welwillende overweging te nemen dat zich laat denken binnen het kader van de waterwegen, om het even of deze heden ten dage bevaarbaar zijn of niet, die thans bestaan of die ten tijde van de scheiding hebben bestaan. Mocht de Belgische Regeering binnen dit kader

(Minister Beelaerts van Blokland.)

blijvende moeilijkheden meenen te bespeuren, dan zou het natuurlijk zijn, dat zij onderzocht, hoe deze het best kunnen worden ondervangen; de Nederlandsche Regeering zou volkomen bereid zijn daartoe mede te werken.

Dat was en is het officieele Nederlandsche standpunt, dat, sedert het in 1929 werd bekendgemaakt, noch in de Staten-Generaal, noch daarbuiten in het openbaar bestrijding heeft gevonden.

Zou het daarmee nu in strijd zijn, als ten zuiden van de aldus gedachte verbinding een werk in de Schelde werd aangelegd om de binnenvaart van de zeescheepvaart te scheiden?

In geen deele. Wanneer men met de geographische gesteldheid nauwkeurig bekend is, of een uitvoerige kaart bestudeert, wordt het duidelijk, dat zoodanig werk een noodzakelijkheid is. De naam „het nauw van Bath” zegt reeds genoegzaam, dat daar ter plaatse het vaarwater weinig ruimte biedt. De Schelde maakt daar een elleboog. Het vaarwater is er zeer nauw en vereischt voortdurend toezicht om verondieping te voorkomen. Het is een van de minst gemakkelijke punten in de vaart van Antwerpen naar zee. De binnenvaart tusschen Antwerpen en het tusschenwaterkanaal door het afgedamde en aangeslibde voormalige Kreekrak zal dus, als men aanvaringen met de zeescheepvaart wil vermijden, van het ten oosten van het Nauw van Bath gelegen deel der Schelde dienen gebruik te maken. Maar dat oostelijk deel van de Schelde is ondiep, valt bij laagwater voor een gedeelte droog en is zonder meer als vaarwater niet bruikbaar.

Van den aanvang af is dan ook op kaartjes ter illustratie van dit, het eerst door den ir. van Konijnenburg gelanceerde plan van het tusschenwaterkanaal een strekdam in de Schelde aangegeven, die het mogelijk moet maken ten oosten daarvan, ten behoeve van de binnenvaart, een behoorlijke diepte te onderhouden. Zodoende verkrijgt men, aangezien tusschen dien dam en den oever aan weerszijden een kleine opening is gelaten, op die kaartjes een met de Schelde in open gemeenschap staand bassin, dat op latere kaartjes van het meer uitgewerkte plan van Konijnenburg aan de zuidzijde, op Belgisch gebied, aansluit aan een door België aan te leggen lateraal kanaal, dat geacht wordt zijn aanvang te nemen in de Antwerpsche dokken.

Dat Belgisch lateraal kanaal is natuurlijk geen suggestie van den heer van Konijnenburg geweest, maar zal door hem, volkomen in overeenstemming met hetgeen in werkelijkheid zou gebeuren, in zijn teekening zijn opgenomen, omdat het noodig is om te beantwoorden aan het sedert jaren bestaande Belgische streven om de veiligheid van de vaart op de Schelde te bevorderen, door de binnenvaart zooveel mogelijk een eigen afzonderlijken weg te doen volgen. De wensch, dat toeleidingskanaal binnendijks te houden, ten einde het op Noordbrabantsch grondgebied te doen aansluiten aan een Nederlandschen waterweg, die dan verder door de tusschenwateren zou voeren, is voor verwezenlijking niet vatbaar, omdat bekend is, dat Nederland daartoe niet bereid is; maar niets kan België beletten op eigen gebied een kanaal te graven, dat zou uitkomen ter hoogte van de Nederlandsch-Belgische grens in de Schelde, achter den strekdam van den heer van Konijnenburg.

Tegen dien strekdam van de Schelde, op alle gepubliceerde kaartjes voorkomende, is, voor zoover mij is gebleken, hier te lande nergens bezwaar geopperd. Hij is dan ook, zooals een bekwaam ingenieur, zooals de heer van Konijnenburg aanstonds heeft begrepen, een onafwijsbaar complement van het tusschenwaterkanaal. Alleen zij, die in hun hart van een andere waterverbinding dan die over Hansweert niet willen weten en die in den aanleg van dat tusschenwaterkanaal alleen voor den schijn zouden willen bewilligen, met de stilzwijgende bedoeling aan dat kanaal, door het weigeren van verdere medewerking in den ondiepen oostelijken hoek van de Schelde, het karakter van een bruikbaren vaarweg te onthouden en op dien grond België te nopen van het denkbeeld af te zien, zouden tegen den aanleg van dat werk op het Nederlandsch gedeelte der Schelde bezwaar kunnen maken.

Maar wie het denkbeeld van den heer van Konijnenburg, met den dam met gaten aan de uiteinden, aanvaardt, kan —

ik zeg dit met den meesten nadruk — op den duur niet ontkomen aan het dichtmaken van die gaten. Ik zeg nogmaals: zie naar de kaart. Niemand kan België het recht betwisten op eigen gebied een gesloten vaarweg aan te leggen tot aan de Nederlandsche grens in de Schelde. Er blijft dan over een stuk Nederlandsch Scheldewater van omstreeks 3 K.M., waarlangs de dam met gaten zou moeten komen.

Denkt men waarlijk, dat die gaten op den duur open zouden blijven? Zeker, ik geef er mij volkomen rekenschap van, dat het noordelijkste van die gaten zou dienen voor de scheepvaartverbinding van het Tusschenwaterkanaal met de Westerschelde. Die verbinding zou natuurlijk met het oog op het verkeer tusschen Westelijk Noordbrabant enerzijds en Zeeuwsch-Vlaanderen en de Scheldemonden anderzijds, in geen geval mogen worden gemist; maar daarin kan door een afzonderlijk toeleidingskanaal op betere wijze worden voorzien. Voor die verbinding zijn de gaten in den dam dus niet noodig. Voor het overige zouden zij alleen moeten dienen om op het voor de binnenvaart op Antwerpen bestemde gedeelte de werking van eb en vloed te behouden. Die werking van eb en vloed is intusschen niet een vereischte in het belang van de scheepvaart, maar vormt daarvoor integendeel een belemmering, welke door het eenvoudig dichten van die 2 kleine gaten kan worden weggenomen. Nu klinkt het misschien op het eerste gehoor wel plausibel, dat de natuurlijke toestand van de getijwerking moet worden in stand gehouden, maar wie er even over nadenkt, ziet in, dat, waar die natuurlijke toestand voor de scheepvaart hinderlijk is, het opzettelijk openlaten van die gaten het in het leven roepen zou zijn van een moedwillige verkeersbelemmering, welke kwalijk zou passen in een verhouding, zooals men die tusschen goede burens zou wenschen en mag verwachten.

De geographie ter plaatse is bovendien nu eenmaal van dien aard, dat het met de Schelde in open gemeenschap staand kanaalgedeelte een voortdurende bron van wrijving en moeilijkheden zou zijn. Technisch staat vast, dat in het rustige water achter den dam de slibval niet gering zou zijn en geregeld baggeren noodzakelijk zou maken. Klachten van de schipperij over te laat of te weinig baggeren en over den overlast van dwars over het vaarwater reikende ankerdraden en heen en weer varende min of meer onhandelbare baggerschuiten zouden allicht niet uitblijven.

Wanneer men dan ook in de constructie van dat bassin in open gemeenschap een definitieve regeling wil zien, sluit men het oog voor de werkelijkheid of lijdt men aan zelfbedrog. Wie de zaak nuchter beziet, begrijpt, dat men, als men dat bassin met open dam aanvaardt — wij zagen, dat, wie dat niet doet, metterdaad het geheele Tusschenwaterkanaal verwerpt —, aan den gesloten dam niet kan ontkomen.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, wie de zaak nuchter wil bezien, zal toch ook rekenschap willen geven van de practische beteekenis, zoowel voor algemeene Nederlandsche belangen als in het bijzonder voor de scheepvaart van die getijdebeweging, tot behoud waarvan men die twee kleine gaten in den dam van het bassin zou willen houden. Op dat bassin zouden twee kanaaltakken zijn aangesloten, een Belgisch, komende van Antwerpen op dokpeil, en een Nederlandsch, gaande naar het Noorden, op een voor Nederlandsche belangen wenschelijk peil. Het open gedeelte zou natuurlijk zóó diep moeten worden aangelegd, dat met de laagste Scheldestanden daarop vaart mogelijk zou zijn, en de sluisen zouden zóó moeten worden gebouwd, dat bij elken tijdstand in de Schelde schutting zou kunnen plaats hebben. De inschakeling van het open gedeelte zou dus alleen ten gevolge hebben, dat er één sluis meer noodig zou zijn en dat dus op het geheele traject driemaal in plaats van tweemaal zou moeten worden geschut: eenmaal bij den uitgang van het kanaal op Belgisch gebied, eenmaal bij den ingang van het kanaal op Nederlandsch gebied en eenmaal aan het einde daarvan. In plaats van eerstbedoelde twee sluisen, zou dan één schutsluis bij de grens kunnen komen om het Belgische kanaalpeil gescheiden te houden van het Nederlandsche kanaalpeil, dat dienstbaar zal moeten zijn aan de belangen van de doorsneden streek. Waar de moderne sluisentechniek het mogelijk maakt den schut-

4de VERGADERING. — 14 OCTOBER 1931.

Interpellatie van den heer de Savornin Lohman.

(Minister Beelaerts van Blokland e. a.)

duur, met inbegrip van het oponthoud, veroorzaakt door in- en uitvaren, terug te brengen tot minder dan een half uur, zou voor de scheepvaart de open verbinding, in vergelijking met de gesloten verbinding, slechts de verlenging van den vaartduur beteekenen met ongeveer een half uur. Een ander verschil is er niet.

Kan men nu in ernst meenen, dat dat verschil van een half uur het Tusschenwaterkanaal van den heer van Konijnenburg zou maken tot een kanaal met de kenmerken van het verworpen Moerdijkkanaal?

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik mag nog een andere vraag doen. De vraag nl. of het loyaal, of het Nederlandsch zou zijn, wanneer wij bij een regeling met een onzer naburen, ter hand genomen onder het motto van bereidwillige medewerking, opzettelijk een technisch volstrekt noodeloozen en zelfs onwensche-lijken weerstand zouden trachten in te schakelen, niet omdat het Nederlandsche belang zulks vordert, maar uitsluitend om het traject met een half uur te verlengen, een plagerij. Dat ware geen goede politiek, want die politiek zou het stempel dragen van kleinheid en onwaarachtigheid. Als bureu heeft men elkander nu eenmaal telkens noodig, en ik ben er zeker van, dat, als België eens tegenover ons een dergelijke houding zou aannemen, het oordeel daarover hier te lande verre van malsch zou zijn. Maar tegenover het Nederlandsche volk ware het evenmin eerlijk, te voorschijn te komen met een regeling, waarvan men wist, dat zij geen afdoende oplossing was en binnen korten tijd onvermijdelijk zou moeten leiden tot een aanvulling, welke men thans zou schijnen uit te sluiten.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik reeds verklaard heb, zijn de opmerkingen, welke ik mij veroorloofde te maken, van algemeen, van theoretischen aard en zal ik mij het genoeg doen moeten ontzeggen hier thans, in dit stadium van voorbereiding, over de onderwerpen welke in het overleg met België betrokken zijn, in debat te treden of daaromtrent nadere mededeelingen te doen. De Regeering is zich van haar taak en haar verantwoordelijkheid bewust en kan er niet toe medewerken door ontijdige discussies het overleg te storen en het tot stand komen van een bevredigende regeling in gevaar te brengen.

Maar al zal ik over het materiele gedeelte van het overleg moeten zwijgen, wel mag ik ten slotte een enkel woord zeggen over den geest, waarin het overleg dient te worden gehouden. Wij zijn het er allen over eens, dat een goede verstandhouding tusschen Nederland en België een eisch is van politiek beleid; en de moeilijke tijden welke wij thans beleven, hebben dien eisch nog onderstreept. Tevens zijn wij het er over eens, dat die goede verstandhouding niet kan worden verkregen door eenzijdige toegevingen, doch moet steunen op wederkerigheid. Maar evenmin kan zij worden verkregen, indien een der partijen door vast te houden aan opzettelijke noodelooze verkeersbelemmeringen, blijk zou geven tot minnelijk overleg in den grond niet bereid te zijn. Voor een goede verstandhouding en voor een afdoende oplossing van de nog steeds hangende vraagstukken is voorwaarde, dat wij elkander wederzijds te gemoet treden in een geest van toenadering en van begrip voor elkanders behoeften en bezwaren. Ik ben overtuigd, dat ieder lid van deze Kamer, in de eerste plaats de geachte interpellant zelf, het met mij eens zal zijn, dat zonder dien geest vruchtbare samenwerking tusschen de beide landen niet mogelijk is.

De heer de Savornin Lohman: Mijnheer de Voorzitter!

Gaarne maak ik van de mij geschonken gelegenheid gebruik, om met een enkel woord te repliceren op, ik mag niet zeggen de antwoorden, die de Minister gegeven heeft op mijn vragen, maar op de rede, die de Minister gehouden heeft naar aanleiding van mijn vragen.

De Minister heeft gemeend op geen mijner vragen, ook niet op dezulke, die met de onderhandelingen zelf niets uitstaande hadden, als bijv. mijn vraag omtrent de overlegging van een kaart en mijn vraag omtrent de beteekenis van de dementi's, eenig antwoord te moeten geven, met een beroep op het Staatsbelang, zoodat ik daaruit wel de conclusie moet trekken, dat ik eigenlijk een staatsgevaarlijke handeling heb verricht, door dergelijke vragen aan Zijn Excellentie te stellen!

Handelingen der Staten-Generaal. — 1931—1932. — I.

(de Savornin Lohman.)

Ik kan daarin natuurlijk verder geen verandering brengen; ik vlei mij niet hiermede, dat de Minister in tweede instantie antwoorden zal willen geven, die de Minister geweigerd heeft in eerste instantie te verstrekken.

Maar de rede van den Minister geeft, Mijnheer de Voorzitter, toch wel aanleiding tot eenige repliek mijnerzijds, al ware het alleen, omdat de Minister — zooals ik ook wel vermoed had, indien nl. het antwoord niet bevredigend zou zijn — gekomen is met een zeer uitvoerig staatsrechtelijk betoog, een les in het Staatsrecht, waarvan ik met de grootste belangstelling kennis heb genomen en waarmede ik bij gelegenheid ook mijn voordeel hoop te doen.

Doch het komt mij voor, Mijnheer de Voorzitter, dat die les in het Staatsrecht omtrent de verhouding tusschen de Regeering en de Staten-Generaal, wil men tusschen de uitvoerende en de wetgevende macht, toch niet geheel en al aan het juiste adres is gericht. De Minister betoogt eigenlijk dit: wanneer ik aan het onderhandelen ben, moet gij mij met rust laten: quieta non movere, of, zooals ik het ergens vond uitgedrukt, een uitdrukking, welke ik in dit verband niet gaarne voor mijn rekening zou nemen: men moet een broedende kip niet lastig vallen.

Dat is volkomen juist. Indien wij hier te maken hadden met een gewoon geval, met gewone omstandigheden, dan zou ik het niet in mijn hoofd halen, indiscrete vragen te doen of liever, dan zou ik vragen als ik nu gedaan heb als indiscreet beschouwen, maar het geval is niet gewoon.

Wat is de quaestie? Na de verwerping van het verdrag in 1927 heeft de Regeering, heeft ook de opvolger van Minister van Karnebeek, te recht begrepen, dat wij hier te maken hadden met een nationale aangelegenheid, dat het niet maar was alleen zaak van het Gouvernement, en dat het niet meer mocht voorkomen, dat de Staten-Generaal werden geplaatst voor een fait accompli, doch dat er gemeen overleg moest plaats hebben. De Regeering had dat niet behoeven te doen; ze had kunnen zeggen: ik geef geen inlichtingen, of: ik geef wel inlichtingen, maar behoud mij de volle vrijheid voor, want ik weet niet, welke omstandigheden zich zullen voordoen. Dat heeft de Minister echter niet gedaan. Hij heeft herhaaldelijk hier en in het Memorandum zeer uitvoerige mededeelingen gedaan en hij heeft zich daardoor vastgelegd tegenover het land en de Staten-Generaal.

Indien ik nu vragen zou stellen omtrent het beleid i. z. de onderhandelingen, liggende binnen de grenzen, die de Minister zich zelf heeft gesteld, dan zou de Minister gelijk hebben met zijn beroep op de verhouding tusschen Regeering en Staten-Generaal, zooals die krachtens onze constitutie behoort te bestaan, maar dat deed ik niet. Ik vroeg alleen maar naar aanleiding van geruchten, die mij voorkwamen — ik kan nu niet meer zeggen: voorkomen — volkomen uit de lucht gegrepen te zijn; ik vroeg alleen naar aanleiding daarvan den Minister: Geef ons nadere verklaringen; gij hebt, Excellentie, zoo duidelijk gezegd binnen welke grenzen gij blijven zoudt, nu hooren wij op een wijze, die den indruk maakt van geloofwaardig te zijn, dat gij daarvan afwijkt, en nu vraag ik niets anders dan dit: Verklaar, dat dit niet het geval is, of, indien dat wel zoo mocht zijn, doe dan opening van zaken en verklaar ons waarom de positie is veranderd; gij zijt dan daarmee wel te laat; gij hadt er mee moeten komen voordat de onderhandelingen op deze basis waren geëntameerd, maar dan zouden wij kunnen praten.

Nu is het mij volstrekt niet duidelijk, Mijnheer de Voorzitter, waarom ik in strijd zou komen met behoorlijke constitutionele beginselen, wanneer ik opkom voor het recht der Kamer, dat de Regeering haar als het ware stilzwijgend, door toezeggingen te doen, zelf heeft verleend. Wij mogen toch weten, waar wij aan toe zijn! Ik en velen met mij meenen, en waarlijk niet op zwakke gronden, dat de onderstelde plannen liggen in de lijn van het verworpen verdrag en niet in de door de Regeering aanvaarde Nederlandsche beginselen. Als ik dat niet meer vragen mag, kan ik niet anders concludeeren dan dat er voor de ongerustheid, dat de Regeering afgedleden zou zijn van het eenmaal door haar ingenomen standpunt, maar al te zeer reden bestaat.

(de Savornin Lohman.)

Van tweeën een: of het is niet waar, wat er is beweerd, omdat de Regeering zich natuurlijk aan haar toezeggingen gebonden heeft geacht, of het is wel waar. Indien het niet waar is, waarom kunnen dan door den Minister niet dergelijke geruchten worden gedementeed? De Minister heeft trouwens reeds gedementeed; hij heeft niet ontkend, dat de bekende démenti's van hem afkomstig waren of voor zijn verantwoording kwamen. De Minister heeft dus reeds iets gedementeed. Maar wát heeft de Minister gedementeed? Hij heeft gedementeed het eerste bericht uit het *Dagblad van Noord-Brabant*, dat luidde, dat er sprake zou zijn van een kanaal van de dokken van Antwerpen naar het Volkerak en waaruit een niet-deskundige zou kunnen afleiden, dat de bedoeling was te spreken van een kanaal via recta naar het Volkerak. Dat heeft de Regeering gedementeed. Dat dementeeren had dan óók niet moeten geschieden. Toen kwam echter een nader bericht, waarvan ik nu helaas moet vermoeden, dat het in overeenstemming was met de werkelijkheid, en dat bericht heeft de Regeering niet gedementeed. Welnu, waarom in het eene geval wel en in het andere niet? Dat is mij volkomen onduidelijk. Wat voor bezwaar zou er tegen zijn? België weet toch, dat de Regeering zich natuurlijk houden moet aan de toezeggingen aan de Staten-Generaal!

Ik mag toch niet aannemen, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering als volgt heeft geredeneerd: Ik ga eenvoudig mijn gang; is het verdrag eenmaal gesloten, dan zijn de Staten-Generaal voor een fait accompli gesteld. Dan zal men het verdrag niet ten tweeden male durven verwerpen; leg ik echter te voren mijn kaarten bloot, dan ontketen ik misschien een parlementaire en nationale oppositie, die mij een spaak in het wiel steekt; ik zeg dus niets, ga op de vragen niet in en speel op zien komen. Of een dergelijke speculatie zou slagen bij een Eerste Kamer, die zich zelf respecteert, is, Mijnheer de Voorzitter, voor mij geen vraag. Zou dit echter onverhoopt toch het geval zijn, dan zal ik de Regeering een op een dergelijke wijze bevochten overwinning op de Eerste Kamermeerderheid, op de nationale oppositie, een overwinning, waaraan ik althans niet zal medewerken, waarlijk niet benijden.

Bovendien vrees ik, Mijnheer de Voorzitter, dat stilzwijgendheid de Regeering niet zal baten. Zwijgt het Gouvernement, zwijgt de Minister, dan is het onvermijdelijk, dat de publieke opinie oordeelen zal, dat de Regeering, ondanks haar zeer positieve verklaringen, voornemens is toegevingen te doen in de richting als de publicaties in de bladen luiden, zoo zij niet reeds thans zijn gedaan! Waarom, zal men zeggen, waarom heeft de Minister niet eenvoudig geantwoord; dat kan immers niet?

Stilzwijgendheid zou een Staatsbelang in gevaar brengen. Welk Staatsbelang in gevaar zou worden gebracht als de Regeering eenvoudig verklaarde, niet met een enkele opmerking, zooals is geschied, maar concreet: ik houd vast aan mijn toezeggingen, kan ik niet inzien. Welk Staatsbelang gevaar zou loopen, wanneer de Regeering eenvoudig verklaarde: hetgeen de bladen meldden, is niet juist, dat kan niet juist zijn, het is immers in strijd met de toezeggingen, die ik u heb gedaan, begrijp ik niet. Maar, Mijnheer de Voorzitter, er zou wel een Staatsbelang gevaar loopen, wanneer de Regeering bij haar stilzwijgendheid volhardt. Het is een Staatsbelang van den eersten rang, dat het woord van de Nederlandsche Regeering in den Lande voor 100 pct. worde vertrouwd, en ook zou ten slotte het belang van den Staat meer worden geschaad als het Land, als de Kamers zich straks gedupeerd zouden achten, dan dat het Staatsbelang zou worden geschaad door het mislukken der onderhandelingen, een mislukking, welke ik overigens waarlijk volstrekt niet begeer. Het wetsontwerp betreffende het vorige verdrag is met 2/3 der stemmen verworpen geworden. Het is denkbaar, alles is denkbaar, dat een wetsontwerp, waarin een dergelijk tracé voorkomt als in de bladen heeft bestaan, met een kleine meerderheid zou worden aangenomen, maar als men dan spreekt over de goede verhouding tegenover België, dan kan ik den Minister verzekeren, dat het niet de manier is om de goede verhouding tusschen Nederland en België te verzekeren, wanneer op een dergelijke wijze een soortgelijk tractaat voor de tweede maal aan de Staten-Generaal zou worden voorgelegd.

Op één punt, Mijnheer de Voorzitter, is de Minister inge-

gaan. Zijn Excellentie heeft gezegd: ik behandel dit punt zuiver in abstracto, zuiver wetenschappelijk, zuiver, zou ik haast zeggen, als een ingenieur van den waterstaat, maar ik neem toch aan, dat geen lid dezer Kamer, dat niemand in den Lande, niet zou weten hoe nu de zaak staat. Ik neem aan, dat nu ieder begrijpt, dat inderdaad de toestand is — en dat is zeer belangrijk —, dat het kanaal zal doorloopen van de dokken van Antwerpen, direct, d. w. z. zonder dat daartusschen ligt de open Schelde, tot Dintelsas, misschien — daaromtrent heeft de Minister zich niet uitgelaten — tot Willemstad. Dit feit is uiterst bedenkelijk, want door deze concessie komt de Minister volstrekt in strijd met zijn eigen zeer duidelijke toezeggingen en daar kunnen allerlei beschouwingen van waterstaatkundigen aard — die ik natuurlijk stante pede niet in eens kan beoordeelen — niets aan toe- of afdoen.

Mijnheer de Voorzitter! Wat is eigenlijk het betoog van den Minister? Het betoog is dit, dat het kanaal, dat gesloten zou zijn, waarbij sprake zou zijn van een gesloten strekdam van Bath tot aan de Belgische grens, eigenlijk niets anders is — en ik heb die objectie verwacht, als ik geen behoorlijk antwoord zou krijgen — dan een kleine modificatie van het kanaal-Konijnenburg. Dat kent ook een strekdam, maar met twee openingen, en om allerlei technische en waterstaatkundige redenen zou het, zoo betoogt de Minister, noodzakelijk zijn, dat die openingen gesloten worden, zij het ook, dat eventueel in den dam een sluis zou worden ingelegd, om van het kanaal een doorgang te maken naar de open Wester-Schelde. Daarop meen ik, Mijnheer de Voorzitter, het volgende te moeten antwoorden.

Mij is, om te beginnen, geen enkele verklaring van den Minister bekend, waaruit zou blijken, dat de Minister het kanaal van Konijnenburg heeft aanvaard. Wij hebben ten slotte als leden van deze Kamer alleen te maken met de verklaringen van den Minister, niet met nota's, die ons worden toegezonden, hoe instructief die ook mogen zijn, niet met kaarten van particuliere zijde verstrekt, niet met uitspraken van dit of dat lid der Kamer. Wij hebben te maken met de uitingen van den Minister. Wanneer wij nu nauwkeurig nagaan wat door den Minister is gezegd en geschreven, zal men opmerken, dat tot nu toe nooit sprake is geweest van iets anders dan van het uitkomen van het kanaal door het Kreekrak bij Bath zonder meer.

Moet ik dat toelichten, Mijnheer de Voorzitter? Ik zal de Kamer niet vervelen met veel citaten. Wanneer de Kamer zich daarvoor interesseert, kan zij niet beter doen dan het voortreffelijke adres te lezen van het Nationaal Comité, dat dezer dagen de Kamer heeft bereikt. Ik moet echter eenige citaten aanhalen om de zaak duidelijk te maken.

Waarvan sprak de Minister op 22 Maart 1929? Van „een waterweg door het Kreekrak, het alleroostelijkst deel der Ooster-Schelde en vlak langs de Eendracht”. Is er daar eenige sprake, Mijnheer de Voorzitter, van een waterweg, doorlopend tot de Belgische grens met een gesloten dam?

Ik heb nog een citaat van den Minister uit een bij dezelfde gelegenheid gehouden rede:

„Als mogelijk is erkend”, aldus de Minister, „geschiktmaking voor de moderne scheepvaart van de kortste natuurlijke waterverbinding tusschen Schelde en Volkerak, waarop België bij de scheidingsregeling een recht van varen heeft verworven, te weten: Kreekrak, Ooster-Schelde, Eendracht, Slaak.”

Kon iemand begrijpen: dat wordt een verbinding zóó, dat het kanaal doorloopt tot de dokken van Antwerpen?

Ik noem nog een citaat, Mijnheer de Voorzitter. Minister Beelaerts van Blokland heeft, alweer in dezelfde Kamerzitting, gezegd, sprekende over het standpunt der Belgen:

„Waar het eigenlijk bij die besprekingen om ging, was niet zoozeer hoe het tracé zou zijn, maar waar het begin- en het eindpunt van het kanaal zou zijn.”

Heeft toen iemand, wat betreft het begin- en eindpunt, aan iets anders gedacht dan aan Bath en Dintelsas?

En ten slotte zeide de Minister:

(de Savornin Lohman.)

„Er kon onzerzijds niet bewilligd worden in een rechtstreeksche verbinding van de dokken van Antwerpen over Nederlandsch grondgebied naar het Hollandsch Diep. Daar aan moest vastgehouden worden.”

Mijnheer de Voorzitter! Wij vinden precies dezelfde opvatting duidelijk geformuleerd in het Memorandum — dat moet de Kamer nog maar eens in haar geheel lezen —:

„Practisch gesproken zijn de punten, waartusschen een dergelijke waterweg zou kunnen worden aangelegd, eenzijdig de Wester-Schelde in de omgeving van Bath, op enkele kilometers van de grens; aan de noordzijde Dintelsas.”

Zeker, Mijnheer de Voorzitter, de Minister heeft dat zelf voorgelezen, maar wie had hieruit kunnen afleiden, dat het kanaal zou doorlopen tot de Belgische grens? Doch de facto loopt dat kanaal door tot aan de grens! Eenige regels verder noemt het Memorandum die eindpunten: „De grenzen van het kader, waarbinnen Nederland Belgische verlangens in gunstige overweging zou kunnen nemen”. M. a. w., Mijnheer de Voorzitter, Bath was niet maar een uitgangspunt van onderhandelingen, maar een uiterste grens. Verder zou men niet gaan.

Nu zegt de Minister: men wist toch wel, dat, wanneer er sprake was van het Eendracht-kanaal, men daarbij moest denken den strekdam. Maar dat is volstrekt niet zoo duidelijk, want van alle technische bezwaren, die de Minister op het oogenblik naar voren brengt, wist men in Mei 1929 blijkens het Memorandum niets af.

Ik heb hier voor mij een uitvoerige passage op blz. 47 van het Memorandum, waar bestreden wordt de bewering van België, dat het zoo verschrikkelijk moeilijk is, uit de rivier de Schelde varende, te komen in het kanaal door het Kreekrak. De Regeering zegt daar:

„Zonder hier te treden in de vraag, of de zeevaart inderdaad op de aangegeven plaats moeilijkheden ondervindt, zooals het Belgisch Memorandum wil, merkt Hr. Ms. Regeering op, dat de uitmonding te Bath van een van het noorden komend kanaal volkomen denkbaar is beoosten de vaargeul, waarvan de zeevaart gebruik maakt. De uit het kanaal komende of daar invarende binnenschepen zouden dus van die vaargeul geen gebruik behoeven te maken. Er zou dus geenerlei gevaar zijn voor oopenhooping, gelijk Zr. Ms. Regeering schijnt te denken.”

Dat is begrijpelijk in de onderstelling, dat men van een strekdam niets wil weten. En nu is plotseling een absolute noodzakelijkheid, dat wij een gesloten strekdam zouden moeten toestaan?

Wij willen de Belgen niet plagen, Mijnheer de Voorzitter; ik denk daar ook wezenlijk niet aan, ik wil mij zelfs een oogenblik plaatsen op het standpunt van den Minister: het kanaal-Konijnenburg aan den eenen kant, de gesloten strekdam aan den anderen kant. Maar ook dan pretendeer ik: het kanaal-Beelaerts (om het zoo te noemen) is geen modificatie van het kanaal-Konijnenburg, maar verschilt daarvan toto coelo.

Als dat verschil zoo onbelangrijk, zoo onprincipieel is, als ook de heer Konijnenburg wel moet begrijpen, dat ten slotte de gaatjes in zijn strekdam moeten worden dichtgemaakt, als het peuterachtig en kinderachtig zou zijn, om over een dergelijk verschil te vallen, als het zou zijn een bewijs van een onvriendschappelijke houding tegenover België, hoe verklaart de Minister dan, dat er een absolute oppositie in België is tegen het kanaal-Konijnenburg, terwijl thans in Brussel wordt gezegd door den Minister van Buitenlandsche Zaken: nu gaat het met de onderhandelingen best? Dat zit zeker ook in de quaestie van Willemstad, maar allereerst toch in de verbinding bij Bath.

Hoe verklaart de Minister dan, dat men in België niet wil een kanaal-Konijnenburg, hoewel dat kanaal voor België veel aannemelijker is dan het kanaal, dat de Regeering eertijds voldoende had geacht? Blijkbaar vindt men in België het verschil tusschen het nieuwe kanaal-Beelaerts en het kanaal-Konijnenburg veel grooter dan het verschil tusschen het kanaal-Konijnenburg en

het oorspronkelijke plan van de Regeering. En te recht. Want het kanaal-Konijnenburg was een modificatie van het oorspronkelijke Regeeringsplan, maar het nieuwe plan-Beelaerts is principieel en praktisch totaal iets anders!

Als het verschil tusschen het kanaal-Konijnenburg en het kanaal met gesloten strekdam zoo gering is, hoe verklaart dan de Minister het oordeel van een deskundige als ir. Bongaerts, ook niet de eerste de beste, oud-Minister van Waterstaat, die in een interview blijkens het *Dagblad van Noord-Brabant* van 25 April 1931 verklaarde:

„Hoezeer ir. Bongaerts zich vereenigen kan met de gedachte van een groot kanaal tusschen Hollandsch Diep en Westerschelde, zooals in het plan-Konijnenburg is belichaamd, moge blijken uit de mededeeling, dat hij zelf, toen hij Minister van Waterstaat was, een dergelijk plan ontworpen heeft.”

Dat plan kende niet den gesloten strekdam, maar een soort van voorhaven van Bergen op Zoom bij Bath.

„Hij” — dat is de heer Bongaerts, zoo gaat het blad voort — „is dan ook van oordeel, dat het uitzicht, door het openen van den dam zoowel de scheepvaart als de afwateringsbelangen te kunnen dienen, voor westelijk Brabant zeer aanlokkelijk is, en begrijpt volkomen, dat men in ons gewest „het plan-Konijnenburg”, buiten alle tractaat-politiek om, met meer dan gewone voorliefde bejegt.”

Maar, Mijnheer de Voorzitter, het kanaal-Beelaerts wordt heelemaal niet met sympathie bejegend in Brabant, allermint, zoo weinig, dat er een geheele actie tegen dat kanaal in West-Brabant is ontstaan.

Hoe verklaart voorts, in de veronderstelling, dat het verschil tusschen het kanaal-Konijnenburg en het kanaal-Beelaerts zoo gering is, de Minister de felle oppositie in West-Brabant tegen een gesloten strekdam en de propaganda vóór een kanaal-Konijnenburg, gelet op de perscampagne, gezien ook het adres-West-Brabant, dat ons bereikt heeft?

Wat is de strekking van de oppositie, Mijnheer de Voorzitter? Ik moet hierop nog even wijzen, omdat dit van zoo groot economisch en verkeersbelang is en ook van nationale betekenis. Deze strekking is de volgende.

Ten eerste: het plan Konijnenburg—Bongaerts mag ik wel zeggen, want wat dit punt betreft, loopen de plannen van beide heeren vrijwel parallel, dit plan voorziet hierin, dat er zal komen een voorhaven van Bergen op Zoom bij Bath, waardoor Bergen op Zoom niet alleen maar op Antwerpen zal worden georiënteerd, gelijk dat in het kanaal-Beelaerts het geval zal zijn, maar ook op Zeeuwsch-Vlaanderen en zelfs op de zee georiënteerd zal worden. En dat is van groote betekenis, ook voor het achterland van Bergen op Zoom, denk bijv. aan de industrie in de Langstraat.

Het is heel wat anders, Mijnheer de Voorzitter, of schepen uit Zeeuwsch-Vlaanderen, na in een sluis te zijn geschut, in een gesloten kanaal komen of dat zij komen in een open, royale haven, zooals men zich voorstelt in de buurt van Bath te maken, hetzij op de manier-Konijnenburg, hetzij op de manier-Bongaerts.

Het kanaal-Konijnenburg geeft, zooals mij door een vooraanstaand lid van het comité West-Brabant heel duidelijk en aardig geformuleerd werd geschreven: „een oriëntering van West-Brabant op de Wester-Schelde in nationaal verband”, het kanaal-Beelaerts geeft die oriëntering alleen op Antwerpen en in internationaal verband.

Ten tweede is de strekking dezer West-Brabantsche oppositie: dat het Regeeringsplan voor Antwerpen zeer voordelig is, maar nadeelig voor Gent. Wat kan ons dit schelen? Dit, Mijnheer de Voorzitter, dat Gent tot voorland heeft Zeeuwsch-Vlaanderen, en het is voor Zeeuwsch-Vlaanderen van groot belang, dat Gent tot bloei komt. Wanneer men nu kan krijgen een voorhaven van Bergen op Zoom bij Bath — en dat was ook de gedachte van den heer Bongaerts, voor vele jaren reeds —, dan zal er verkeer kunnen komen tusschen Gent en het Eendrachtskanaal en

(de Savornin Lohman.)

zal Gent met zijn voorland, waar zich industrieën zullen ontwikkelen, tot meerderen bloei gebracht worden, waarvan ook West-Brabant zou profiteren. Daarvan kan niets komen in de gedachte van een gesloten kanaal; dacht men, dat men dit bereiken kon, als men alleen een sluis maakte in den dam? Het plan-Konijnenburg geeft aan Gent dit debouché, het Regeeringsplan doet dit niet, bevoordeelt alleen Antwerpen.

Ten derde is het standpunt der oppositie in West-Brabant — waaraan ik groote waarde hecht, Mijnheer de Voorzitter, omdat, waar men tot nu toe steeds zeide, dat, nu ja, de Rotterdamsche heeren drukte maakten, thans de menschen in West-Brabant, dezelfden, die eertijds voorstanders waren van het Moerdijkkanaal, oppositie voeren tegen het Regeeringsplan — ten derde is het standpunt der Brabantsche oppositie: dat het Regeeringsplan voor afwatering van West-Brabant volkomen onbruikbaar is, reeds wegens het hooge niveau, waarop het ligt. Het kanaal-Konijnenburg daarentegen ligt op laag niveau en daarop kan gemakkelijk worden gespuid, ook juist vanwege de eb en vloed; die eb en vloed dienen niet om de Belgen te plagen, maar zijn voor de afwatering van groote beteekenis, en het maakt een groot verschil of men een kanaal heeft met een als het ware elastisch niveau, dan wel een gesloten kanaal, dat loopt van de dokken van Antwerpen zonder eenige onderbreking tot het Hollandsch Diep, omdat op het laatste niet kan worden gespuid.

Ik moet een einde zoeken, Mijnheer de Voorzitter, maar wil toch eerst nog volkomen refuteeren de gedachte, die gesuggereerd is geworden, alsof iemand, die principieel bezwaar maakt tegen het kanaal der Regeering, omdat dit ligt buiten de grenzen der toezeggingen, die de Regeering ons herhaaldelijk heeft gedaan, eigenlijk in zijn hart zou begeren een moedwillige verkeersbelemmering voor België, en van een kanaal niets zou willen weten, omdat hij een kanaal zou willen aanbieden, dat een technische onmogelijkheid zou zijn. Dat is bij mij niet het geval. Als morgen aan den dag een verdrag tot stand komt binnen de geografische grenzen en met een kanaal, uitkomend in de open Schelde, dan zal de Minister van mij geen oppositie ondervinden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moeten komen tot mijn conclusie. Ik had gehoopt van den Minister zulke antwoorden te zullen ontvangen, dat de ongerustheid in den lande zou zijn weggenomen. Men zou dan misschien den interpellant achterdochtigheid hebben verweten. Ten onrechte, omdat door duidelijke démenti's deze interpellatie had kunnen zijn voorkomen. Ik zou echter gaarne die blaam op mij hebben genomen in de overtuiging, de goede verstandhouding tusschen Minister en Eerste Kamer in deze gewichtige aangelegenheid te hebben versterkt en misschien in the long run ook de goede verstandhouding tusschen Nederland en België. Ik zou mij, Mijnheer de Voorzitter, over dat gunstige resultaat van mijn interpellatie zeer hebben verheugd.

Het heeft niet mogen zijn. Een antwoord van den Minister op mijn m. i. duidelijke vragen is er in het geheel niet gekomen; alleen heeft de Minister te verstaan gegeven, dat op het allerbelangrijkste punt inderdaad concessies zijn gedaan, die m. i. nooit hadden moeten zijn gedaan.

Mijnheer de Voorzitter! Wezenlijk niet voor mijn genoegen heb ik telkens weer dit onderwerp geëntameerd. Thans, tot dat het verdrag vóór ons ligt, allicht voor de laatste maal: er komt een oogenblik, dat men zegt: ik spreek er niet meer over. Het is een pijnlijke zaak, Mijnheer de Voorzitter, in plaats van tegenover een vreemde Mogendheid, tegenover de Nederlandsche Regeering zelf het Nederlandsche standpunt te moeten verdedigen. In beginsel neemt de Minister hetzelfde standpunt in als zijn voorganger deed bij de verdediging van het verworpen verdrag, is het den Minister gemakkelijker het Belgisch standpunt, dan de oppositie tegen het verworpen verdrag te begrijpen en ik vraag mij af, waarom, indien de Minister niet principieel een andere politiek voorstond, hij zich heeft laten vinden, om na de verwerping van het verdrag de Regeeringsverantwoordelijkheid op zich te nemen.

Wat mij in dezen het meest hindert en grieft, Mijnheer de Voorzitter, is de constitutioneele zijde der zaak. Toezeggingen van een Minister in een zoo gewichtige aangelegenheid moesten

(de Savornin Lohman e. a.)

zelfs geen onderwerp van discussie kunnen zijn. Ik meen, tenzij de Minister in replek alsnog een bevredigende verklaring zou afleggen, in den Minister in het bijzonder en in het Kabinet in het algemeen, wat betreft de behandeling van het Nederlandsch—Belgische vraagstuk, niet meer het vertrouwen te kunnen stellen, dat ik aan de Regeering tot nu toe heb geschonken.

De heer van Embden: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het woord gevraagd, omdat deze interpellatie naar mijn meening niet moet worden gesloten, zonder dat ook van uit de Kamer wordt te kennen gegeven, dat het beter ware geweest, indien de interpellatie niet ware aangevraagd. Mijn oordeel vloeit voort uit een andere reden dan de Minister van Buitenlandsche Zaken heeft ontwikkeld. Het is deze. Ik heb er natuurlijk geen bezwaar tegen, dat de Kamer en haar leden gebruik maken van hun grondwettige bevoegdheden, waartoe het recht van interpellatie behoort. Ik zelf heb de uitoefening van dit recht voor één keer op mijn debet staan. Dat was een 10-tal jaren geleden en betrof toen een materie — een bescheidene in vergelijking met die van heden: de opheffing van den vrijdom van briefpost —, waarover de Tweede Kamer reeds ten volle beslist had en waarop men aan de overzijde geen gelegenheid meer bezat terug te komen.

Ditmaal is juist het tegendeel het geval. Over den stand der Nederlandsch-Belgische onderhandelingen heeft de Tweede Kamer nog geenerlei beslissing genomen. Men kan redelijkerwijze evenmin verlangen, dat er in de andere Kamer dan maar geïnterpelleerd had moeten worden, want de openbare behandeling der begroting staat aan de overzijde voor de deur en het onderwerp in quaestie is, indien de Tweede Kamer het wensch, geschikt om daarbij besproken te worden. Is het nu voegzaam, om door een haastige daad onzerzijds de Tweede Kamer haar taak uit handen te nemen? Haar als het ware toe te voegen, dat men haar die contrôle niet durft toevertrouwen? Ik beantwoord die vragen ontkennend en dit is dan hetgeen de heer de Savornin Lohman zou noemen de tweede les in het Staatsrecht heden. De primaire invloed op het Regeeringsbeleid, vooral in een zoo gewichtig onderwerp, behoort in onze Staatsorde uit te gaan van den rechtstreeks gekozen tak der Volksvertegenwoordiging en niet van den Senaat. En het geldt hier bovendien een regeling, die thans nieuw moet worden opgebouwd, waarvan de bouwplannen op dit oogenblik nog worden opgemaakt. Kan het nu onze taak heeten, den weg uit te baken? Behoort een lid der Eerste Kamer de Regeering reeds ter verantwoording te roepen — en deze verantwoording opzettelijk en schielijk aan de orde te doen stellen —, voor iets dat de Regeering nog niet verricht heeft en dat, indien het verricht zal zijn — dit vooral klem — nog niet onherroepelijk is, omdat het dan de bekrachtiging zal behoeven der Staten-Generaal? Alweder beantwoord ik deze vragen ontkennend en ik acht het noodig deze opmerking te maken, omdat de Minister van Buitenlandsche Zaken begrijpelijkerwijze in deze zijde van de quaestie niet heeft willen treden. Het is niet opportuun.

De Eerste Kamer is een college van revisie, hetgeen wellicht een nuttige en noodige taak mag heeten, maar zij streve er niet naar de leiding te nemen. Constitutioneele rechten behoren te worden uitgeoefend met tact en ingetogenheid, en dit wel het allermeeest, wanneer men daarbij gaat betreden het delicate terrein van de verhouding der beide Kamers en van de gepaste begrenzing van haar wederzijdsche taak. Verwaarloost men dien eisch, dan wordt een ontstemming opgewekt, die niet wenschelijk is. Ik meen te weten, dat deze vrees gansch niet denkbeeldig is.

Nog één punt. Men zou kunnen aanvoeren, dat de verantwoordelijkheid voor deze interpellatie toch mede rust op de Kamer als geheel, die de toestemming verleend heeft. Maar practisch is dit, meen ik, niet het geval. Het weigeren van een interpellatie is een pijnlijke, onaantrekkelijke houding, waartoe slechts in uiterste gevallen moet worden overgegaan. Een weigering komt zeker niet spoedig in aanmerking in deze Kamer, waar de interpellaties zoo zeldzaam zijn, dat slechts om de 3 à 4 jaren er één pleegt voor te komen.

4de VERGADERING. — 14 OCTOBER 1931.

Interpellatie van den heer de Savornin Lohman.

(van Embden e. a.)

Maar toch zou wel iets anders wenschelijk zijn, nl., dat ook in deze Kamer voortaan werd toegepast de practijk van de overzijde, dat de beslissing op het verzoek eerst genomen werd in een vergadering, volgende op die, waarin het verzoek geuit wordt. Er is dan, zoo noodig, tijd voor rustig overleg, bv. voor de fractieleiders, voorgelicht door u, Mijnheer de Voorzitter. Een wijziging van het Reglement van Orde ware voor die practijk wel niet noodig; zij berust ook in de Tweede Kamer niet op een geschreven bepaling, maar op gewoonterecht. Het invoeren dezer practijk ook ten onzent zou ik in de aandacht mijner medeleden willen aanbevelen.

Dat ik ten slotte op den materieelen inhoud van de interpellatie thans niet zal ingaan, behoeft geen betoog, ook al kan ik mij met een aantal uitspraken van den geachten interpellant geenszins vereenigen. De reden voor deze onthouding ligt in hetgeen ik heb uiteengezet.

De heer van Lanschot: Mijnheer de Voorzitter! Uit hetgeen de Regeering heeft te verstaan gegeven, blijkt wel, dat de onderhandelingen met België, zooal niet officieel, dan toch officieus in een eenigszins verder gevorderd stadium verkeerden. Het is met het oog daarop, dat ik het wenschelijk acht tot de Regeering een verzoek te richten.

Bij den waterweg, die hier nu al zoo dikwijls ter sprake is gebracht, zijn gewichtige belangen betrokken van de provincie Noordbrabant. Ik noem als zoodanig het vraagstuk van de afwatering van het westelijk deel van die provincie. Waterlosing geschiedt uiteraard veel gemakkelijker en beter bij een open rivier dan op een afgesloten kanaal, zelfs al zou dat kanaal door een sluis in verbinding staan met de Schelde. Ik noem voorts het overgrootte belang van Bergen op Zoom bij een open zeehaven. Ik noem ten slotte de oriëntering van het westelijk deel van Noordbrabant.

Toch meen ik te weten, dat, ofschoon zoo groote belangen van die provincie bij deze aangelegenheid betrokken zijn, het provinciaal bestuur daaromtrent nog niet is gehoord. Men zal zich herinneren, dat bij de vorige behandeling mijnerzijds is aangedrongen op contact tusschen de Regeering en het bestuur van Noordbrabant, in verband met de afwatering van verschillende riviertjes en stroompjes uit België. De Regeering heeft dat ingewilligd, en inderdaad is uit dat overleg overeenstemming voortgesproten. Nu hoop ik, dat de Minister ook, waar het betreft de belangen van het westelijk deel van Noordbrabant, denzelfden weg zal willen bewandelen. Ik zou het vertrouwen willen uitspreken, dat de Regeering zich tegenover België toch vooral niet vóórdat het bestuur van de provincie in de gelegenheid is gesteld om de belangen van dat gewest aan de Regeering kenbaar te maken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik twijfel er geen oogenblik aan, of de hoofdamtenaar, die aan het Departement van Waterstaat belast is met de uitwerking van de scheepvaartverbinding tusschen België en Nederland, is in alle opzichten voor zijn taak berekend. Maar het minste, wat ik toch mag vragen voor de streek, wier belangen op het spel staan, is toch wel voorafgaand overleg met het bestuur van Noordbrabant, opdat dit niet wordt gesteld voor een fait accompli. Want mocht dit laatste het geval zijn — ik herhaal: het schijnt mij ondenkbaar —, dan zou Noordbrabant komen te verkeren in dezelfde positie, waarin het Nederlandsche volk zich bevond bij den vrede van Rijswijk: On traite de nous, chez nous et sans nous. Het verzoek, dat ik richt tot de Regeering, schijnt mij zoo billijk en redelijk, dat ik niet anders dan een tegemoetkomend antwoord meen te mogen verwachten. Ik respecteer de houding van den Minister, waar hij meent zich niet te kunnen uitslaten over den stand der onderhandelingen. Ik kan mij denken in de moeilijke positie, waarin de Regeering verkeert. De Regeering heeft te strijden op twee fronten: zij moet in België haar eischen doen gelden, aan den anderen kant is zij verplicht in deze vergadering mischien al te ver gaande eischen te matigen. Anders komt het nooit tot overeenstemming.

Maar waar de Minister zich over een enkel punt wel heeft

(van Lanschot e. a.)

willen uitslaten, mag ik mij de vrijheid veroorloven, daarover een kort woord te zeggen.

Uit de mededeeling van den Minister blijkt toch — ik zal mij ook heel voorzichtig uitdrukken —, dat hij wil gaan in de richting van een aaneengesloten kanaal op de Schelde. Mijnheer de Voorzitter! Ik, die tegenover de Regeering van de meest welwillende gevoelens beziel ben, zou haar toch willen vragen, om nog eens ernstig te overwegen, of het, alle omstandigheden in aanmerking genomen, nu wel voorzichtig en verstandig zou zijn, prijs te geven de open verbinding met de Schelde, en om te berusten in een gesloten kanaal, zulks niet alleen met het oog op de scheepvaart- en waterstaatsbelangen van Noordbrabant, maar ook, omdat door de eeuwen heen de verbinding van Antwerpen met den Rijn is geweest een open Schelde-verbinding. En staat ook niet te vreezen, dat een zoodanig kanaal eenigszins het karakter zou krijgen van een internationalen scheepvaartweg, d. w. z. met vreemde medezeggenschap? Ik zal gaarne van den Minister vernemen hoe hij over dit punt denkt.

De heer de Zeeuw: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet spreken over de staatsrechtelijke vraag, of het goed is, dat in de Eerste Kamer op dit oogenblik deze interpellatie wordt gehouden. De Regeering heeft zich beroepen op het feit, dat zij op het oogenblik bezig is met moeilijke onderhandelingen, en ik geef dat toe. Dat werk is ook niet gemakkelijker gemaakt door de beslissing, die de Kamer destijds over het ontwerp-verdrag heeft genomen. Ik wilde echter de Regeering (in alle bescheidenheid) bij haar moeilijke taak graag helpen, en ik wilde haar de vraag stellen, of het niet mogelijk is, dat zij haar taak in deze moeilijker maakt dan noodzakelijk is, en dat niet zoozeer door de interpellatie in deze Kamer die taak der Regeering moeilijker is gemaakt, dan wel doordat de Regeering op ander terrein nalaat wat redelijkerwijs van haar geëischt kan worden.

Ik kom uit de streek, waar de ontwikkeling dezer zaak natuurlijk met buitengewone belangstelling wordt gevolgd, en nu is het duidelijk, dat een kanaal, waarvan de Regeering, zonder te antwoorden, toch maar al te duidelijk het tracé heeft aangegeven, van grooten invloed zal zijn op de ontwikkeling van Rotterdam, hetzij ten goede of ten kwade, dat kan niemand vooruit zeggen, en alle profetieën daarover kunnen door de feiten later worden gelogenstraft.

Dat er zijn, die ten deze niet optimistisch denken, is bekend, en nu wilde ik de Regeering wijzen op het nalaten van een taak binnenlandsch, waardoor de moeilijkheden, om in deze internationale quaestie een oplossing te vinden, grooter worden. Ik heb twee keer in deze Kamer, de laatste maal dit jaar Maart, met grooten nadruk er op gewezen, hoe de Regeering haar taak ten opzichte van de Nederlandsche havens, met name Rotterdam, verzuimt, wanneer ik daarbij vergelijk de haast jaloersch makende wijze van optreden der Belgische Regeering tegenover de Antwerpsche haven. Ik zal mijn rede niet in het geheugen der Kamerleden terugroepen, ik vrees echter, dat die rede niet erg vast ligt in het geheugen der Regeering.

De wijze, waarop ik toen beantwoord ben door den Minister-President namens de Regeering, heeft mij zeer teleurgesteld en mij niet de hoop gegeven, dat de Regeering voor de toekomst een anderen weg zal inslaan. De Regeering maakte zich van mijn ernstig bedoelde klachten af met deze woorden: ik heb in mijn Kabinet ook een paar heeren uit Rotterdam ontvangen, die te klagen hadden over het Rotterdamsche gemeentebestuur; laat dat gemeentebestuur eerst zelf die heeren nu maar eens tevreden stellen, eer wij dat doen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben lang genoeg gemeentebestuurder om te weten, dat geen enkel gemeentebestuur al zijn gemeentenaren kan tevreden stellen, en het heeft mij bitter teleurgesteld, dat de Regeering gemeend heeft op mijn ernstige klachten met een dergelijk antwoord te kunnen volstaan.

Had ik desniettemin sindsdien ondervonden, dat er bij de Regeering een andere opvatting harer taak bestond, ik zou thans gezwegen hebben, maar ik heb bewijzen te over, dat nog op dit oogenblik de mentaliteit der Regeering tegenover de eischen, die

(de Zeeuw e. a.)

het moderne leven aan een havenstad als Rotterdam stelt, niet is veranderd.

Mag ik er op wijzen, dat nog steeds het loodsgeld voor de schepen, die Rotterdam bezoeken, is f 500, tegenover dat voor de schepen, die Antwerpen bezoeken, nog geen f 100, en dat in den tegenwoordigen tijd van zoo sterke concurrentie op scheepvaartgebied; het is mij onbegrijpelijk, dat zulk een toestand door de Regeering wordt geduld.

Ik zal iets anders noemen. Door de eischen van het moderne verkeer is in Rotterdam de behoefte gevoeld om een ondergrondsche verbinding te hebben tusschen de beide Maasoeveren en als ik het aantal millioenen noem, dat daarmede gemoeid is, denk ik dat het de Kamer zal gaan zooals het mij gegaan is en dat zij daarvan zou schrikken. Ieder, die met den toestand op handels- en industrieel gebied op de hoogte is.....

De **Voorzitter**: Ik breng onder de aandacht van den geachten afgevaardigde, dat hij buiten de orde is.

De heer **de Zeeuw**: Ik zal mij gaarne aan uw leiding onderwerpen, Mijnheer de Voorzitter! Het spijt mij, dat ik hiermee buiten de orde ben, omdat ik de Regeering wil doen gevoelen, dat zij haar taak op internationaal gebied vergemakkelijken kan. Ik zou er met gemak een paar uur over kunnen spreken, maar zal de Kamer er niet mee vermoeien; als de mentaliteit van onze Regeering ten aanzien van de Hollandsche havens zoo was als die van de Belgische Regeering tegenover de Belgische havens, dan zou het wel mogelijk zijn hier een sfeer te kweken om de moeilijkheden op te lossen.

Met uw verlof zou ik nog dit voorbeeld willen aanhalen van de verbinding der beide Maasoeveren. Ik ben er van overtuigd, als dit zelfde vraagstuk in België aan de orde zou zijn, dat de Regeering daar dan de eerste zou zijn om voor dat belang te voelen als een landsbelang. Ik heb tot de Regeering dit willen zeggen: als zij straks voor deze buitengewoon moeilijke oplossing staat, waarvan de moeilijkheid nog vergroot wordt door de mentaliteit van de Regeering zelf, terwijl bij deze zaak, behalve economische quaesties, ook rechtsquaesties gelden.....

De **Voorzitter**: U is toch inderdaad geheel buiten de orde.

De heer **de Zeeuw**: Dat spijt mij zeer, Mijnheer de Voorzitter, ik was met een paar woorden klaar; ik kan het niet zoo gevoelen, dat ik buiten de orde ben, maar onderwerp mij gaarne aan uw leiding. Ik houd vol deze bewering — voor mijn gevoel binnen de orde —, dat de Regeering er mee bezig is en gezegd heeft, naar mijn gevoel althans, hoever dit nieuwe plan al in kannen en kruiken is en nu zeg ik nogmaals tot de Regeering: voor dat plan zult gij op den duur moeten krijgen een goede verstandhouding tusschen België en Nederland, maar ook een betere sfeer onder het volk; die moet zij tot stand brengen en nu herhaal ik: ik kom uit een plaats, waarvoor de betekenis van die kanalen buitengewoon groot is. Ik ben er van overtuigd, dat als de Regeering ten deze een voorbeeld nam aan de Belgische Regeering, dat de Regeering in deze goed zou samenwerken met de nationale behoeften van de havens in Nederland, zooals de Belgische Regeering ten opzichte van haar havens, er dan een sfeer gekweekt zou worden, waarin het gemakkelijker zou vallen een dergelijk ontwerp tot stand te brengen, dan wanneer de Regeering negeert alle redelijke klachten, welke ten deze bestaan.

De heer **Koster**: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne breng ik dank aan den Minister voor de mededeelingen, die wij hedenmiddag hier hebben mogen ontvangen naar aanleiding van de door ons geacht medelid den heer de Savornin Lohman gehouden interpellatie.

De aangelegenheid zelf, waarover de interpellatie geloopt heeft, wensch ik thans niet te behandelen. Ik geef de voorkeur er aan hiermede te wachten tot de behandeling van de begroting van Buitenlandsche Zaken hier in de Kamer aan de orde is of totdat de Minister zelf het onderwerp hier aan ons voorlegt.

(Koster e. a.)

Toch meen ik reeds thans op te moeten komen tegen één uitdrukking, die hier heden door Zijn Excellentie gebezigd is.

Heb ik den Minister goed verstaan, dan heeft Zijn Excellentie gezegd, dat alleen zij, die in hun hart van een anderen waterweg dan dien over Hansweert niet willen weten, tegen aanleg van dit werk — bedoeld wordt de aanleg van het tusschenkanaal — bezwaar hebben.

Met deze opvatting van Zijn Excellentie ga ik om verschillende redenen niet akkoord. Ik hoop echter, zooals reeds gezegd, hierop later terug te komen.

De heer **Briët**: Mijnheer de Voorzitter! In deze vergadering heeft zich het merkwaardige verschijnsel voorgedaan, dat een hoogleeraar in het Staatsrecht de les is gelezen door den Minister van Buitenlandsche Zaken en door een van zijn medeleden, hoogleeraar in de economie.

U zult begrijpen, dat ik mij, al ware het slechts uit veiligheid, schaar aan de zijde van den hoogleeraar in het Staatsrecht, die zeer wel wist hoe ver hij in deze kon gaan. Maar ook uit praktische overwegingen meen ik, dat de vraag om inlichtingen, door den heer de Savornin Lohman gesteld, volkomen op haar plaats is. Volkomen op haar plaats, omdat de Minister — de heer de Savornin Lohman heeft het reeds betoogd en ik behoef het eigenlijk niet te herhalen — door de uitgave van het Witboek en door zijn herhaalde verklaringen een bepaald standpunt bij de onderhandelingen ten aanzien van dit onderwerp heeft ingenomen, en, waar er nu geruchten in de pers zijn gekomen, deze had kunnen weerspreken, op minder officieele wijze, doch niet weersproken heeft. Daarom kan ik mij zeer goed begrijpen, dat de heer de Savornin Lohman deze gelegenheid heeft aangegrepen om den Minister positief te vragen: wat is er van al die geruchten, van die niet tegengesproken beweringen waar. Dat de Minister daarop niet wil antwoorden is zijn zaak. Ik zou het verstandiger achten, indien de Minister het niet liet komen tot een beroering wederom in deze quaestie, zooals wij tevoren gehad hebben. De Minister had nieuwe beroering, onaangename uitingen, moties misschien, allerlei geschrijf weer kunnen voorkomen door hier zijn standpunt uiteen te zetten.

De Minister heeft dat geweigerd en dat is dus voor zijn verantwoording, maar na de plechtige verklaringen van den Minister bij vorige gelegenheden meen ik toch te moeten opmerken, dat de Minister wel van standpunt is veranderd. Ik wil hier een verklaring voorlezen, welke ik gevonden heb, welke niet in andere geschriften, die ons dezer dagen hebben bereikt, werd vermeld en welke te vinden is in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer, begroting 1930, 6 November 1929 — het is dus geen mondelinge verklaring, maar een verklaring in de Memorie van Antwoord —:

„Dat de Regeering in den aanleg van een kanaal van de dokken van Antwerpen naar den Moerdijk of in een anderen waterweg, die dezelfde karaktertrekken zou hebben, niet kan bewilligen, is in het memorandum zoo stellig verklaard, dat dit feit geen nieuwe uitdrukking behoeft.”

Maar nu vraag ik: is na de theoretische uiteenzetting, die de Minister zoeven heeft gegeven, te verwachten, dat hij aan deze opvatting, die hij heeft gegeven in de Memorie van Antwoord op de begroting — dus geen mondelinge verklaring, waaraan wij niet zoóveel waarde kunnen hechten —, dat de Minister zich daaraan zal houden? Ik verwacht dat niet. Bovendien, de heer de Savornin Lohman heeft er al op gewezen, in het Witboek op blz. 44 staat uitdrukkelijk:

„Practisch gesproken, zijn de punten, waartusschen een dergelijke waterweg zou kunnen worden aangelegd: eenerzijds de Wester-Schelde in de omgeving van Bath op enkele kilometers van de grens; aan de noordzijde Dintelsas.”

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij niet schuldig gemaakt — hoewel het geen fout zou zijn geweest — aan critiek, terwijl de onderhandelingen loopende waren en ik heb in het algemeen gezwegen, omdat ik meende, dat men de onderhandelaars niet

(Brilët.)

moet storen. Ik heb het vreemd gevonden, dat, terwijl door den heer van der Lande betoogd is in 1927, en later nog in een rede te Brussel, dat het kanaal van Hansweert goed is en uitnemend in orde, de Regeering in het Witboek heeft betoogd, dat de bestaande vaarweg, zooals hij nu is, goed in orde is; dat, terwijl de Regeering aan België heeft aangeboden den bestaanden vaarweg te verbeteren als eerste voorstel, en als tweede voorstel als uiterste concessie heeft voorgesteld de heropening van den ouden vaarweg, dat de Regeering, die dezen vaarweg uitnemend in orde vond, gekomen is met het plan om dien vaarweg te verbeteren.

In de begroting voor 1930 is immers voorgesteld het Hellegat te verbeteren, het kanaal van Hansweert te verbreden en de brug bij Vlake te verhoogden.

Wij hadden twee voorstellen: Den bestaanden vaarweg verbeteren: een uitnemend plan, dat naar ik meen door de Belgische Regeering goed had kunnen worden aanvaard.

Het tweede voorstel: Als ge dat niet wilt, dan opening van den ouden vaarweg, het Eendracht-plan.

Het eerste voorstel heeft de Regeering zelf tenietgedaan door uit zich zelf plannen te opperen den vaarweg te verbeteren. Wat was het bezwaar daarvan? Dat daarmede viel het standpunt van de Regeering, die had verklaard, dat de oude vaarweg volledig in orde was.

Daardoor was het vertrouwen in die twee voorstellen minder groot, en daardoor kregen de Belgische onderhandelaars de gelegenheid, waar het eerste voorstel van de baan was, aan het tweede voorstel te gaan tornen. Dat heb ik indertijd als bezwaar gevoeld, en het komt ongeveer uit, zooals ik gedacht heb. In het tweede voorstel, dat oorspronkelijk door de Regeering positief was omlijnd, komt nu — als ik het goed begrepen heb, en de Regeering heeft het niet ontkend — een zoodanige wijziging, dat aan de Belgische eischen wordt toegegeven. Ik geloof niet, dat ik, indien er een zoodanig plan komt, de Regeering daarin zal kunnen volgen. Ik wijs er op, dat het hier niet gaat om politieke bezwaren. In de stukken is wel door de Belgische Regeering gezegd: het zijn uitsluitend politieke bezwaren, d. w. z. als gij den weerstand in de beide Kamers maar hebt overwonnen, zijn we er! Neen, Mijnheer de Voorzitter, het zijn nationale bezwaren. Het gaat niet om de vraag, of door een toevallige constellatie in Eerste of Tweede Kamer en door een toegeeflijkheid aan Belgische eischen de plannen van de Regeering er door komen, neen, het gaat om een vraag van recht, een vraag van historie, een vraag van belangen. Dat zijn de drie belangrijke factoren in deze zaak. Dat moet de Regeering niet misverstaan. Het gaat niet uitsluitend om het politieke karakter van de zaak, het gaat er om, dat het Nederlandsche volk aan zijn historie, aan zijn recht, aan zijn belangen hecht.

Ik wijs er op, dat in 1912 — het is medegedeeld door den heer van Karnebeek in zijn groote en belangrijke rede, bij de behandeling van het tractaat gehouden — de Kamer van Koophandel te Antwerpen het op prijs stelde, indien de oude weg zou worden heropend; er was geen sprake van een kanaal in den vorm, waarin het thans wordt verlangd. Zelfs heeft in 1919 die Kamer van Koophandel een request gericht tot de bekende Commissie van Veertien, waarin van een dergelijk kanaal geen sprake was. Daaruit blijkt dus wel, dat noch in 1912, noch in 1919 Antwerpen een kanaal, als thans aan de orde is, begeerde. Dat zou een argument geweest zijn, om de Belgische verlangens af te weren.

Bovendien beveel ik den Minister ter lezing aan de belangrijke verhandeling van den heer van Welderen Rengers over de Nederlandsch-Belgische betrekkingen, waar hij op blz. 215 van zijn boek het vermoeden uitspreekt, dat het kanaal in den in 1925 verlangden vorm niet gegrond was op economische, maar op strategische eischen.

Waarom België een kanaal vraagt, Mijnheer de Voorzitter, deert ons intusschen niet, maar wel is voor ons van belang, om welke redenen wij niet aan de verlangens van België kunnen te gemoet komen. En die zijn vroeger en thans uiteengezet.

(Blomjous e. a.)

De heer **Blomjous**: Mijnheer de Voorzitter! Zijn Excellentie de heer Minister van Buitenlandsche Zaken heeft in het begin van zijn rede doen uitkomen, dat de Staten-Generaal geen zeggenschap hebben gedurende de onderhandelingen over een tractaat met het buitenland. Dat moge waar zijn, maar dat neemt toch niet weg, dat het Nederlandsche volk en de Volksvertegenwoordiging het ingrijpen van den heer Lohman met deze interpellatie naar mijn meening wel mogen apprecieeren. De geruchten, die geloopt hebben over de onderhandelingen, die gaande schijnen, waren van dien aard, dat niet langer kon of mocht gezwegen worden, en al heeft de Minister hier geweigerd om inlichtingen te geven, wij hebben toch helaas wel zooveel gehoord, dat wij moeten veronderstellen, dat er werkelijk sprake is van een kanaal buiten de scheidingsgrenzen.

In 1927 heb ik mij hier, bij de behandeling van het Nederlandsch—Belgisch verdrag, gesteld op het nationale standpunt, omdat ik dit mijn plicht achtte en ik kwam daardoor nogal eens in conflict met werkelijke of vermeende belangen van Noordbrabant. Maar als de Regeering nu uit deze debatten verneemt, hoe zelfs een voorstander van het verdrag van 1925 thans mede voelt het bezwaar, dat ook voor Noordbrabant aan het kanaal, waarover onderhandeld wordt, kleeft, dan is dit voor haar toch wel een aanwijzing hoe straks de Volksvertegenwoordiging, en met name deze Kamer, bij het behandelen van een verdrag, waarbij een kanaal in Noordbrabant voorzien zoude zijn, zoude oordeelen.

Zijn Excellentie meende ook te moeten zeggen, dat het weigeren om de gevolgen van eb en vloed voor de scheepvaart in de Schelde weg te nemen, zou lijken op opzettelijke verkeersbelemmeringen. Ik betreur het, dat die woorden door den Nederlandschen Minister van Buitenlandsche Zaken gezegd zijn in deze Kamer. Wij scheppen niet opzettelijk verkeersbelemmeringen, wanneer wij weigeren aan Rotterdam — dat ondanks zijn vaak minder sympathieke wijze van optreden tegenover het zuiden nu eenmaal behoort tot de Nederlandsche economische gemeenschap — te laten ontnemen het voordeel, hetwelk de natuur die haven gegeven heeft. Antwerpen heeft van nature zijn eigen voordeelen, doordat het ligt voor een groot industrieel achterland, vooral wat den aanvoer van stukgoederen betreft. Rotterdam heeft dat niet, maar heeft wel het voordeel van den gemakkelijken toegang uit zee, en als er nu Nederlanders zijn, die er niets voor gevoelen om het vervoer van Rotterdam af te tappen, door de natuurlijke belemmering, die er ligt in de beweging van eb en vloed, desnoods op kosten van het Nederlandsche volk, te laten wegnemen en Antwerpen in dit opzicht gelijkwaardig te maken aan Rotterdam, dan heeft de Minister van Buitenlandsche Zaken niet het recht dat te noemen het opzettelijk belemmeren van het verkeer voor Antwerpen.

Ik ben den heer de Savornin Lohman dankbaar, dat hij deze interpellatie gehouden heeft, omdat wij nu ten minste weten, waar wij aan toe zijn, al heeft de Minister zoogenaamd geweigerd inlichtingen te geven, en ik geloof, dat de aanbieding aan de Nederlandsche Volksvertegenwoordiging van een verdrag, waarmede zoude worden toegestaan een kanaal in den geest van het hier besprokene, op den meest heftigen tegenstand, met name in deze Kamer, zal stuiten.

De heer **Wibaut**: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben niet voor ons een nieuw ontwerp-verdrag met België, en ik meen dus, dat het volkomen aangewezen is, dat wij op het tweede deel der rede van den Minister niet ingaan, evenmin op de repliek van prof. Lohman, die ook bijna heelemaal technisch was; ook niet op het technische deel van de rede van den heer Blomjous. Daarmee kunnen wij wachten tot er een nieuw ontwerp-verdrag voor ons ligt. Ook kan het zijn, dat de zaak zoo komt te staan, dat de Regeering de Staten-Generaal wil raadplegen in comité-generaal over iets belangrijks, dat zich had voorgedaan. Maar thans geloof ik, dat het beter is niet op die punten in te gaan.

Mijn tweede opmerking is deze. Het komt mij voor, dat het in dit bijzondere, concrete geval ten aanzien van deze interpellatie, die op niets anders gebouwd was dan op krantenberichten, waaraan de heer Lohman allicht meer waarde

(Wibaut.)

hechte dan sommige anderen van ons, berichten, die in een bepaalde richting gingen, volkomen juist was van den Minister niet te antwoorden. Ik wil daarmee niet zeggen, dat er zich nooit een geval zou kunnen voordoen, dat een andere gedragslijn zou vragen. Maar in dit geval meen ik, dat de Minister juist gehandeld heeft, omdat het, zooals hij te recht heeft aangevoerd, voor iedere Regeering, die onderhandelingen heeft te voeren als deze, onmogelijk is, daaromtrent in ieder stadium mededeelingen te doen, ook al was de zaak iets minder moeilijk dan deze, naar ik wel mag aannemen, is.

Wanneer men mij vraagt of de Regeering te veel of te weinig démenti's gegeven heeft op die krantenberichten, dan antwoord ik: te veel; ik geloof, dat ik het daarin eens ben met den heer Lohman, die den Minister verweten heeft, dat hij op een paar wel en op andere niet geantwoord heeft. Ik geloof, dat het volkomen juist ware geweest, wanneer de Minister eenvoudig tot die geheele serie artikelen het zwijgen gedaan had en ik meen te mogen zeggen, dat na het tweede deel van de rede van den Minister er nog weer een serie artikelen zal komen, waarschijnlijk langer dan de eerste.

Thans een bescheiden opmerking tot den Minister. Ik geloof, dat het in zijn lijn consequenter ware geweest, indien hij ons vandaag niet vergast had op een technische uiteenzetting op een bepaald punt; ik geloof, dat dat meer in de lijn van zijn stelsel had gelegen en dat het ook meer bevorderlijk ware geweest aan een juiste behandeling van deze zaak, om, wanneer er weer eens een ontwerp-verdrag komt, dat dan niet van te voren in een bepaalde sfeer te krijgen.

Het laatste, dat ik wensch te zeggen, is dit: Ik heb bij den heer Lohman en ook bij den heer Blomjous niet aangetroffen de uiting van een geest, die voor het internationaal belang dezer aangelegenheid dezelfde waardeering zou hebben als wat zij achten te zijn het nationale belang.

Ik geloof, dat er bij beiden een achterstelling was van het internationale bij het nationale. De heer Savornin Lohman heeft gesproken over de bemoeiachtigheid van de Rijnvaartcommissie. Men kan daarover natuurlijk in facto van meening verschillen, maar een internationaal orgaan als de Rijnvaartcommissie kan het tot haar plicht achten zich met de zaak, waarover de brief handelde, bezig te houden, al kan men het in deze bepaalde aangelegenheid niet met haar eens zijn.

Het is een internationaal orgaan, en wij zullen er wel meer moeten hebben met grootere bevoegdheid en arbeidsveld dan de Rijnvaartcommissie.

De heer **de Savornin Lohman**: Ook als zij er niets mede te maken hebben?

De heer **Wibaut**: Zij kunnen te recht meenen er wel mede te maken te hebben. Het is juist een verschil in waardeering.

De heer **de Savornin Lohman**: U zijt de eerste, die dit bevoert!

De heer **Wibaut**: Wij kunnen daarover geen uitvoerig debat houden, maar ik meen, dat zij de opvatting kunnen hebben er wel mede te maken te hebben.

Ik moge er op wijzen, dat, wanneer wij tot een overeenkomst met België willen komen, het toch alleen mogelijk zal zijn, wanneer wij zorgvuldig wegen het Belgische belang, het internationaal belang, naast het Nederlandsche. Men heeft zich ook met het internationale, met het Belgische belang te bemoeien, en wanneer ik juist verstaan heb, is bij de onderhandelingen de Regeering ook door de gedachte geïnspireerd, dat het niet enkel gaat over wat speciaal Nederland begeert, maar tegelijkertijd ook om het uiterste te doen wat België kan bevredigen.

Ik geloof, dat dit altijd, maar zeker in onzen tijd, de eenige gedragslijn is, die voor een Regeering mogelijk is. Ik meen, dat daarin past, dat men niet zich stelt op het standpunt, dat door de jaren heen nooit meer kan gesproken worden over iets, wat eenmaal in een gedachtenwisseling is gezegd. Zeker kan ook daarover nog gesproken worden, wanneer zich nieuwe gezichtspunten zouden voordoen, die daarin verandering kunnen brengen. Ik spreek dus den wensch uit, wanneer juist is, zooals ik meen gehoord te hebben, dat de Regeering de onderhandelingen verder in dezen geest voert, geïnspireerd ook door den

(Wibaut e. a.)

ernstigen wil om tot internationaal bevredigende overeenkomst te komen, de Regeering op dien weg zal voortgaan. Dan zal zij sterk staan wanneer zij met een verdrag komt, waarvan de heer Blomjous voorspelde, dat het op sterken tegenstand zal stuiten.

De heer **Beelaerts van Blokland**, Minister van Buitenlandsche Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Uit hetgeen de heer de Savornin Lohman in zijn repliek heeft gezegd, is mij gebleken, dat die geachte afgevaardigde er mij van schijnt te verdenken, hem, hoogleeraar in het Staatsrecht, een les te hebben willen geven. Ik heb vervolgens vernomen, dat een curator der Leidsche universiteit, de geachte afgevaardigde de heer Briët, zich in dezen geschaard heeft aan de zijde van den Utrechtschen hoogleeraar. Tegenover die eensgezindheid stel ik er te meer prijs op, te zeggen, dat het geenszins bij mij is opgekomen eenige les uit te deelen. Dat zou inderdaad aan mijn bescheidenheid niet voegen. Ik heb niet gezegd, dat de heer de Savornin Lohman in eenig opzicht in strijd had gehandeld met de constitutioneele beginselen. Die constitutioneele beginselen zijn bij den heer de Savornin Lohman eo ipso volkomen veilig; ik ben overtuigd, dat hij die geen oogenblik zal verlaten. Maar wanneer ik volstrekt niet het recht heb betwist aan den heer de Savornin Lohman om aan de Kamer verlof te vragen — en allerminst aan de Kamer om dat verlof te verlenen — om inlichtingen te vragen, vindiceer ik voor mij zelf het recht die inlichtingen, wanneer het geven daarvan volgens mijn overtuiging op het oogenblik strijdig zou zijn met het landsbelang, niet te verstreken. Ik kan niet aan anderen toestaan zich te bewegen op terrein, dat het mijne is. Door den geachten interpellant en andere sprekers zijn hier verschillende onderwerpen ter sprake gebracht, zijn conclusies getrokken en uitspraken gedaan, die het inderdaad voor mij moeilijk maken te zwijgen en zeer verleidelijk daarop in te gaan. Ik zal echter aan die verleiding verstand bieden. Mijn standpunt is en blijft, zooals ik het in eerste instantie al heb gezegd, dat het inderdaad naar het oordeel van de Regeering niet in het belang van het land is, wanneer ik mij op het oogenblik over deze onderwerpen in discussie zou begeven. Ik zal mij daarom niet laten verlokken en moet alle uitspraken en conclusies voor rekening laten van hen, die ze geuit hebben, ook al acht ik die uitingen in menig opzicht onjuist en ben ik het daarmee dus volstrekt niet eens.

Eén ding zou ik nog willen opmerken. De heer de Savornin Lohman heeft gezegd: In gewone omstandigheden zou ik het met u eens zijn, en kan de Regeering zeggen: Tijdens de onderhandelingen moet de Kamer er zich niet in steken, maar in deze buitengewone omstandigheden ligt de zaak anders. Ik zou den geachten interpellant willen vragen, of hij niet meent, dat, waar wij hier inderdaad buitengewone omstandigheden hebben en het overleg met het buitenland zeer bijzonder moeilijk is, er niet te meer reden bestaat om het standpunt der Regeering te billijken. Wanneer ik overigens in dit verband nog een oogenblik op constitutioneel gebied mag komen, dan is het om te constateeren, dat ik in de Grondwet geen steun kan zien voor die arbitraire onderscheiding tusschen gewone en buitengewone omstandigheden.

Ik stel er prijs op tegenover de verschillende geachte sprekers — met name ook tegenover den heer Briët — nogmaals vast te stellen, wat ik reeds in eersten termijn heb gezegd, dat de Regeering vasthoudt aan de richtlijnen, in het memorandum van 7 Mei 1929 getrokken, en dat zij van hetgeen zij met betrekking daartoe heeft verklaard, niets terugneemt.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, moge ik nog den geachten afgevaardigde den heer van Lanschot geruststellen, dat ongetwijfeld niets tegenover België zal worden vastgelegd, zonder dat daarbij niet alleen ten volle rekening wordt gehouden met de belangen van Noordbrabant, maar dat dat ook niet zal gebeuren zonder dat met het bestuur van die provincie dienaangaande nader overleg zal zijn gepleegd.

De interpellatie wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Namens de Kamer zeg ik den Minister dank voor het gegeven antwoord;

4de VERGADERING. — 14 OCTOBER 1931.

41 der Zitting 1930—1931. Voorstel van wet van den heer van den Bergh c. s. tot wettelijke regeling v/h geldschietbedrijf.

(Voorzitter e. a.)

II. Voorstel van wet van den heer van den Bergh c. s. tot wettelijke regeling van het geldschietbedrijf (41 der Zitting 1930—1931).

De Voorzitter: Door den Voorzitter der Tweede Kamer is aan het lid dier Kamer den heer van den Bergh de schriftelijke en mondelinge verdediging van dit voorstel van wet in deze Kamer opgedragen.

De heer van den Bergh is in het gebouw der Kamer aanwezig.

Ik verzoek den heer griffier den heer van den Bergh binnen te leiden.

De heer van den Bergh, door den griffier binnengeleid, neemt de voor hem bestemde plaats in.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer Koster: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het woord gevraagd niet om het pro en contra van het voorstel van wet tot wettelijke regeling van het geldschietbedrijf uitvoerig tegenover elkaar te stellen, als wel om slechts een zeer korte beschouwing over het wetsvoorstel te houden.

In de eerste plaats wil ik mij gaarne aansluiten bij de hulde, welke van vele zijden aan de voorstellers en speciaal aan den heer van den Bergh is gebracht, een hulde, die ik ten volle verdient acht. Wij hebben hier te doen met een pittig wetsontwerp, dat door den heer van den Bergh in de Tweede Kamer knap verdedigd is.

Dat de voorstellers aan het preventieve stelsel de voorkeur hebben gegeven, is m. i. alleszins te verdedigen, omdat de scheidslijn tusschen wat woeker en geen woeker is, inderdaad niet gemakkelijk valt te trekken, en bij een repressief stelsel ernstige gevallen van woeker slechts voor een zeer gering deel aan den rechter zouden worden voorgelegd. De geachte voorstellers hebben te dien aanzien reeds vele argumenten aangehaald, zoodat het m. i. niet noodig is hierop nog verder in te gaan. Ik verwacht, en ik denk dat velen dit met mij zullen doen, dat de wet, eenmaal in werking getreden, zeer preventief zal werken en een zuivering van het geldschietbedrijf ten gevolge zal hebben, om welke reden aanneming van dit wetsontwerp m. i. dan ook niet anders dan toegejuicht kan worden. Deze verwachting verklaart tevens, dat het initiatief van den heer van den Bergh ten deze te billijken is.

Ben ik dus in principe voorstander van het voorstel, zoo wil dit nog niet zeggen, dat ik er niet enkele bedenkingen tegen heb.

Mijn eerste bedenking richt zich tegen paragraaf 2, die handelt over gemeentelijke geldschietbanken. Naar mijn meening is de opnemng van die paragraaf in de wet een geheel overbodige, omdat, wanneer dit wetsontwerp tot wet verheven zal zijn, de reden tot de oprichting van gemeentelijke geldschietbanken, nl. de bestrijding van den woeker, feitelijk verdwenen zal zijn, doordien dan wettelijke regelingen zullen bestaan voor het geldschietbedrijf. Men mag het voorts wel als vaststaande aannemen, dat een bestaande of op te richten gemeentelijke geldschietbank in het algemeen alleen tegen onderpand zal leenen, zoomede aan personen, van wie met vrij groote stelligheid verwacht kan worden, dat zij in staat zullen zijn de opgenomen gelden terug te betalen. De gemeentelijke geldschietbank zal daardoor, in verhouding tot het totaal aantal posten, meer dan de particuliere geldboetbank, de goede risico's tot zich trekken, terwijl de grootere risico's in het algemeen ondergebracht zullen worden bij de particuliere banken.

Dit, Mijnheer de Voorzitter, acht ik niet den meest gewenschten toestand. Door het aanvaarden van kleine en grootere risico's kunnen particuliere banken in het algemeen beter in het publieke belang werken dan door het in hoofdzaak leenen aan personen met grootere risico's en dit klemt te meer voor de bona fide

(Koster.)

geldschietbanken. Het eenige voordeel van de gemeentelijke geldschietbanken zal misschien daarin bestaan, dat zij den particulieren banken concurrentie zullen aandoen, hetgeen van invloed kan zijn op de gevraagde rentevergoedingen. Doch de gemeentelijke geldschietbanken zullen het kwaad zelf, het leenen, niet beteugelen, eerder een weinig in de hand werken. De Overheid doet overigens van haar kant reeds genoeg om personen, die behoefte aan geld hebben, te gemoet te komen, nl. hen, die door ziekte, ongevallen, werkloosheid enz. getroffen zijn.

Ik denk daarbij aan Ziekte-, Ongevallen- en Invaliditeitswet, steunregelingen van Rijk en gemeente, het werk van de armenraden, enz. Men kan de overige kredietverleening aan het particuliere bedrijf overlaten. De heer Snoeck Henkemans heeft in de Tweede Kamer tegen de paragraaf betreffende gemeentelijke geldschietbanken reeds verschillende bezwaren doen hooren, bezwaren, die hem zelfs genoopt hebben zich tegen het wetsvoorstel te verklaren. Hoewel ik zoover in geen geval zou willen gaan, zoo zou ik het wel op prijs stellen, indien de voorstellers hier zouden willen verklaren, dat het niet de bedoeling van deze wet is, dat de gemeentebesturen uit de betreffende paragraaf een uitnoodiging tot het in het leven roepen van gemeentelijke geldschietbanken behooren te lezen. Bij de voorstellers zal toch ook wel de bedoeling voorgezeten hebben de gelegenheid tot leenen te beperken.

Velen noemen het, Mijnheer de Voorzitter, voorts een bezwaar van het onderhavige wetsontwerp, dat het geen percentage noemt, dat als normale rente is te beschouwen. Ik acht het juist een voordeel, omdat het noemen van een percentage zeer moeilijk is en omdat het zou kunnen leiden tot herhaalde wijzigingen van de wet. De geschiedenis leert immers, dat de rentestand geregeld aan schommelingen onderhevig is en somtijds zeer hoog is. Wat dat laatste betreft, behoeft men slechts naar het oosten van Europa te zien. Daar is een rentevergoeding van 12 tot 18 pct. bij gewone krediettransacties thans vrij normaal. Ik vertrouw, dat het ontwerpen van de bij gemeenten maatregel van bestuur vast te stellen interestbedragen geen moeilijkheden zal geven, omdat de betreffende Minister het advies dienaangaande inwint van de bij art. 45 genoemde commissie en zich immers ook tot andere kundige zakenmensen zal kunnen wenden om voorlichting, bv. tot de directie van de Nederlandsche Bank.

Ook betreur ik het, dat deze wet aanleiding zal geven tot nog verdere Overheidsbemoeiing in het particuliere zakenleven. Zoo schrijft art. 17 bv. voor, dat burgemeester en wethouders ten minste éénmaal 's jaars een onderzoek moeten laten instellen naar het beheer van de geldschietbanken. Ik had liever gezien, dat dit artikel zoo geredigeerd ware, dat het bepaalde, dat burgemeester en wethouders de bevoegdheid zouden hebben te allen tijde een onderzoek naar het beheer in te stellen, m. a. w. geen dwingend voorschrift, zoodat bona fide geldschietbanken, die geen vrijstelling kunnen erlangen uit hoofde van art. 44 der wet, niet onnoodig lastig gevallen behoeft te worden. De wet zal die geldschietbanken immers waarlijk wel tot voorzichtigheid manen. Men mag het voorts, door de bepaling van art. 17, wel voor waarschijnlijk houden, dat een geldschietbank een handeling, die niet oorbaar is, niet zal inschrijven in het bij art. 14 bedoelde register. Een jaarlijksche controle zal dus voor deze gevallen niet veel helpen. Men is voor het vaststellen van overtredingen in het algemeen aangewezen op binnenkomende klachten.

Ook tegen de straf-maxima, vastgesteld in art. 46, zijn m. i. te recht bezwaren geopperd. Ik wil echter gaarne er op vertrouwen, dat de rechter zich door deze hoge straf-maxima niet al te zeer zal laten leiden en overigens, waar noodig of gewenscht, gebruik zal maken van zijn bevoegdheid een voorwaardelijke veroordeeling uit te spreken.

Ik hoop, dat dit ontwerp van wet er toe zal bijdragen, dat ook op andere wijze, buiten deze wet om, de woeker zal worden bestreden. Ik denk bijv. aan het goede voorbeeld, dat een onzer levensverzekeringsmaatschappijen heeft gegeven, door in de polisvoorwaarden een bepaling op te nemen, waarbij den verzekerde, als deze een operatie moet ondergaan, het recht tot het opnemen van een rentelooze leening tot een bedrag der

41 der Zitting 1930—1931. Voorstel van wet van den heer van den Bergh e. s. tot wettelijke regeling v/h geldschietbedrijf.

(Koster e. a.)

premie-vrije polis wordt toegekend, waardoor voorkomen kan worden, hetgeen wel eens geschiedt, dat een gezinshoofd, ten einde de geneeskundige kosten te bestrijden, zich tot woekeraars wendt en in handen van dezen geraakt. In die richting kan nog veel worden gedaan. De oorsprong van het kwaad in de kiem te doodden, dat is zeker de beste woekerbestrijding. Daartoe zal het thans in behandeling zijnde voorstel van wet tot regeling van het geldschietbedrijf ongetwijfeld kunnen bijdragen.

Gaarne zullen mijn vrienden en ik dan ook hun stem aan dit voorstel geven.

De heer **Heerkens Thijssen**: Mijnheer de Voorzitter! Voor iemand, die jarenlang belast is geweest met het rechtstreeksche toezicht op de armenzorg in een groote gemeente, kan het slechts een aangename gewaarwording zijn een wetsontwerp voor zich te zien, waarin het geldschietbedrijf aan strenge regelen wordt onderworpen en ernstig gepoogd wordt bestaande woekerpraktijken zoo streng mogelijk te bestrijden.

Liever had ook ik gezien, dat de Regeering zelf de zaak ter hand genomen had en tot de volksvertegenwoordiging was gekomen met een voorstel van wet. Het blijft altijd iets vreemds, iets moeilijks, naar mijn inzicht, de gedachten van een ander te moeten uitwerken en uitvoeren, want al is de toelichting ook nog zoo uitvoerig en helder, in de praktijk, bij de toepassing, rijzen er, vooral bij een materie als hier geregeld wordt, vragen op, die te voren niet zijn bekeken en toch opgelost dienen te worden.

Intusschen, de urgentie van de aangelegenheid, welke hier aan de orde is, is voor mij zóó groot, dat ik over het gemelde bezwaar heenstap — in de hoop, dat de Regeering hetzelfde zal doen — en dus mijn stem aan dit initiatief-voorstel niet zal onthouden.

En zulks te minder, nu we een systematische behandeling van het onderwerp voor ons zien, welke een voorbeeld van goede wetgeving mag genoemd worden en getuigt, dat de ontwerpers een grondige studie van het woekervraagstuk gemaakt hebben en zich van deskundige zijde uitvoerig en duidelijk hebben doen voorlichten.

Intusschen bestaan bij mij nog bezwaren en rijzen er nog vragen, welke ik nog niet opgelost zag en waarop de geachte afgevaardigde uit de Tweede Kamer wellicht hier antwoord zal willen geven.

Met hem ben ik de meening toegedaan, dat het kleine geldschietbedrijf de meeste voorbeelden van woeker vertoont. De prae-adviezen, welke ter zake zijn uitgebracht voor de Vereeniging van Armenzorg en Weldadigheid, geven dienaangaande duidelijke illustraties, en ik zelf heb als wethouder van armenzorg herhaaldelijk kennis gemaakt met gevallen, waar de menschen eenvoudig niet uit konden, wanneer ze niet krachtig ter zijde werden gestaan. Ook ik ben bestuift op het feit, dat een geldnemer vastgebonden zat aan den geldschiet, omdat gedeeltelijke aflossing geweigerd werd en de geldnemer of -neemster niet in staat was het geheel af te lossen. In de Memorie van Antwoord wordt op blz. 3 op dit euvel gewezen, maar in het wetsvoorstel vind ik geen bepaling, welke gedeeltelijke aflossing waarborgt. In artikel 39 staat, dat de geldleener tot voormelde aflossing bevoegd is, maar deze bepaling staat een beding als hier besproken niet in den weg.

In artikel 22 wordt den bankhouder, wiens toelating is ingetrokken, toegestaan zijn bedrijf voort te zetten voor afwikkeling van loopende zaken. Zal dit niet licht tot gevolg hebben, dat de man, die zich misdragen heeft, de gelegenheid krijgt zijn slechte praktijken voort te zetten onder de schutse van de wet? De zaken slepende te houden, is een kunst, welke de woekeraar buitengewoon goed verstaat. De zoogenaamde afwikkeling van loopende zaken kan dus heel wat tijd vorderen, waarbij de slachtoffers het toekijken hebben.

Dat in artikel 2 — dit is een kleinigheid, welke ik echter toch even op het tapijt wil brengen — een paar thans gunstig bekende staande banken onder 2b uitdrukkelijk genoemd worden, schijnt mij onjuist, althans weinig elegant toe.

(Heerkens Thijssen.)

Immers, de wet is niet bestemd slechts voor een korten tijd te werken en niemand weet, of de coöperatieve banken, welke hier genoemd zijn, over tien jaren nog zullen bestaan, hoe stevig ze ook gegrondvest zijn en hoeveel nut ze tot op heden ook hebben afgeworpen voor de belanghebbenden. Zeker komt haar thans wel de eer toe genoemd te worden onder de uitzonderingen, op welke deze wet niet van toepassing zal zijn, maar dat eeresaluut behoort m. i. geen plaats te vinden in een wet van blijvenden aard.

Het woord geldschietbank klinkt mij niet prettig in de ooren. Het kan aan mij liggen, maar ik vind het geen aanwinst voor onze Nederlandsche taal. Waarom niet de algemeen bekende en bestaande uitdrukking „voorschotbank" gebruikt in paragraaf 2? Ik geef in overweging in de toekomst daarop de aandacht gevestigd te houden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb dit wetsontwerp in den aanvang mijner rede een ernstige poging genoemd om den woeker te bestrijden. Daarin ligt niet opgesloten een gebrek aan waardeering voor den arbeid der voorstellers, maar mijn overtuiging, dat we er hiermede nog niet af zijn. Ik meen, dat de voorstellers zelf er niet anders over denken. Met hoeveel talent men ook tracht woekerpraktijken, zooals die vooral in onze groote steden worden aangetroffen, tegen te gaan, de woekeraars hebben ook talenten, welke voortdurend werkzaam zijn om de vernuftigste bepalingen te ontduiken. Terwijl wij bezig zijn deze wet te bezien en vooral, terwijl men in de Tweede Kamer in de weer was door amendeering de wet te verstevigen en in gemeen overleg te komen tot een zoo sterk mogelijk stel van bestrijdingsmiddelen tegen het euvel van den woeker, zat en zit ook de tegenpartij, door eigen belang gedreven — en dat is een machtige drijfveer — te piekeren, hoe ze, naast deze wet, kan voortgaan met haar ellendig werk. Zoo ben ik overtuigd, dat men ook in de toekomst herhaaldelijk zal stuiten op thans niet voorziene gevallen. Maar dat is niet erg. De onderzinking zal wel altijd de beste docent blijven en ongetwijfeld in de toekomst leiden tot het aanbrengen van wijzigingen, welke noodig zullen blijken en waarvan er in deze Kamer reeds eenige zijn aangegeven in het Voorloopig Verslag. Laten wij het vele goed, dat in dit wetsontwerp is neergelegd, aanvaarden, met de wetenschap, dat het spreekwoord: „le mieux est l'ennemi du bien" een waarheid is, welke een waarschuwing inhoudt.

Ten slotte nog iets over de in het Voorloopig Verslag uitvoerig behandelde vraag, waar de grens ligt tusschen interest en woeker en wie die grens moet bepalen. Aanvankelijk vond ook ik het een leemte, dat het wetsontwerp dienaangaande geen richtlijn bevat. Een feit is het intusschen, dat het bij de sterk uiteenloopende vormen van geldleenen en bij de even sterk uiteenloopende risico's, welke zich daarbij voordoen, niet wel mogelijk schijnt vooraf in het algemeen te bepalen of men met rechtmatige rente dan wel met woeker te doen heeft. Ik zie daarom nog niet in, of het mogelijk zal zijn dienaangaande duidelijk omschreven bepalingen in een algemeen maatregel van bestuur op te nemen. Dat is inderdaad een verschuiving van de moeilijkheid, waar jus in causa positum is in deze materie. De praktijk zal m. i. uitwijzen, dat zich in de toepassing tal van gevallen voordoen, welke op zich zelf bekeken moeten worden, en dat preventieve maatregelen van algemeene strekking zullen falen.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte vorige spreker, de heer Koster, heeft een aanval gedaan op de in het wetsontwerp ontwikkelde idee om een belangrijke plaats te bestemmen aan de gemeentelijke geldschietbanken. Mijnheer de Voorzitter! Het wil mij voorkomen, dat dat niet juist was. Naar mijn meening is de gemeente hier wel geroepen een taak te verrichten, want, wanneer dit wetsvoorstel eenmaal in werking zal zijn getreden, zal er in elk geval heel wat noodig zijn om het publiek, dat nu eenmaal buitengewoon geschokt is — en te recht — in zijn vertrouwen op de geldschietbank, er toe te brengen zich te wenden tot de particuliere banken, onder wat voor mooie waarborgen zij ook krachtens deze wet zullen kunnen worden opgericht. Naar mijn meening zullen de gemeentelijke geldschietbanken de gangmakers moeten zijn, het initiatief moeten nemen, en

41 der Zitting 1930—1931. Voorstel van wet van den heer van den Bergh e. s. tot wettelijke regeling v/h geldschietbedrijf.

(Heerkens Thijssen e. a.)

dan is er later weinig op tegen, wanneer blijkt dat de particuliere banken het evengoed doen, dat de gemeente zich terugtrekt.

Overigens leert het Leidsche voorbeeld — waarover in de Tweede Kamer uitvoerig is gesproken —, dat de gemeente hiermee volstrekt geen slechte zaken behoeft te doen. In Leiden komt men behoorlijk uit, men heeft er geen stroppen, en, wanneer de zaak met behoedzaamheid wordt gevoerd, is er geen enkel bezwaar tegen, dat de gemeente ze ter hand neemt. Daarin ligt ook al een waarborg, dat den menschen het vel niet over de ooren wordt gehaald. Ik kan dan ook, althans voorloopig, het bezwaar van den heer Kosters niet deelen. Integendeel, ik acht deze bepaling vooral in den aanvang noodzakelijk, omdat, zooals ik zeide, de gemeentelijke geldschietbank de gangmaakter kan zijn voor wat men met dit wetsontwerp beoogt. Het wetsontwerp is dan ook voor mij, ondanks enkele bezwaren, die er tegen zijn aangevoerd, geenszins verwerpelijk. Ik zal gaarne zien, dat de Kamer het aanvaardt en dat de Minister er zijn sanctie aan hecht. Maar daarnaast spreek ik de overtuiging uit, dat herziening in de toekomst noodig zal blijken, omdat de practijk zal leeren, dat er verschillende punten zijn, die ook de meest schrandere legislator a priori niet kan overzien.

De heer **Nivard**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met mij aan te sluiten bij die leden, die blijk hebben gegeven van waardeering voor het initiatief van de voorstellers van dit wetsontwerp, in het bijzonder van den eersten onderteekenaar, die hiermee een zeer belangrijken arbeid heeft verricht. Evenals de geachte vorige spreker, die mij voorafging, heb ik ook ervaring op dit gebied, waar ik gedurende nagenoeg 12 jaar de eer en den last heb gehad voorzitter te zijn van den gemeentelijken Dienst voor Maatschappelijk Hulpbetoon in Rotterdam, en in die qualiteit herhaaldelijk in aanraking ben gekomen met gevallen van woeker. Wanneer ik dergelijke gevallen onder de oogen kreeg, heb ik niet zelden gedacht in de richting, waarin de heer van den Bergh geschreven heeft in zijn prae-advies, dat hij heeft uitgebracht voor de algemeene vergadering van November 1926 van de Vereeniging voor Armenzorg en Weldadigheid, waarin hij schreef, dat de woekeraar moet worden geradbraakt, gevierendeeld, opgehangen en daarna verbrand. Met dit onderscheid, dat ik met een dezer vier operaties had willen volstaan. Ik vermoed, dat het resultaat hetzelfde zou zijn!

Dat er op dit wetsontwerp critiek wordt uitgeoefend, hoeft niemand te verwonderen. Ik meen echter, dat de voordeelen de nadeelen belangrijk overtreffen. Ik heb de overtuiging, dat wij in dit wetsontwerp, eenmaal wet geworden en uitgevoerd, een krachtig middel zullen hebben in de hand van degenen, die zich de woekerbestrijding tot taak hebben gesteld.

Mijnheer de Voorzitter! Zie ik het goed, dan hebben de voorstellers tweërlei doel voor oogen gehad. In de eerste plaats om de „onredelijk hooge” rente tegen te gaan. Ik gebruik die uitdrukking, opdat men mij niet zal vragen een definitie te geven van „woeker”, want dat is inderdaad niet gemakkelijk! In de tweede plaats wil men tegengaan het euvel van de leenziekte, waardoor veel menschen geld leenen zonder dat daarvoor een bepaalde noodzakelijkheid bestaat. Ik ben hierin gesteund door hetgeen ik in de Memorie van Antwoord lees op bladz. 9, dat de leenziekte moet worden bestreden en het leenen op hoog risico moet worden voorkomen.

Tusschen de hooge rente en de leenziekte bestaat, naar mijn meening een zeer nauw verband. Degenen, die uit leenziekte geld opnemen, zijn diegenen, die hooge risico's voor den geldschieder medebrengen en die den geldschieder, wanneer hij zonder eenige selectie toe te passen geld voorschiet, tot een hooge rente noodzaken. Men moet dus beginnen, wil men de leenziekte bestrijden, de maximaal toelaatbare rente te drukken; doet men dat, dan verricht men daarmee tevens een goed sociaal werk, door de leenziekte tegen te gaan.

Ik deel dan ook niet de meening, die verschillende leden hebben uitgesproken in het Voorloopig Verslag, waarin zij zeggen, dat zij vreesden, dat het der Regeering niet zal gelukken, dit uiterst moeilijke vraagstuk, waarbij ook het verschil in risico van zoo grooten invloed is, op een bevredigende wijze op te lossen.

(Nivard.)

Het risico behoeft, naar mijn meening, niet zoo groot te zijn. Bij de stukken, die ter visie zijn gelegd aan de griffie, hebben wij rijk materiaal gekregen om ons daarvan te overtuigen. Ik zal al dit materiaal niet in bespreking brengen, maar de gegevens, welke verstrekt zijn door het Centraal Bureau voor Maatschappelijk Hulpbetoon te Amsterdam, geven ons o.a. een opgave over drie jaren van drie instellingen van weldadigheid te Amsterdam, tw. Liefdadigheid naar Vermogen, het Weldadigheidsfonds en de weldadigheidsvereniging Montefiore. Over deze drie jaren geven deze vereenigingen aan, dat zij hebben moeten afschrijven van de leeningen respectievelijk 1,6 1,3 en 1,1 pct.

Deze overtuiging krijgt men ook, wanneer men kennis neemt van het prae-advies, dat uitgebracht is door den heer Fortanier, voor de vereeniging van armenzorg en weldadigheid, waar ik zooeven over sprak. Deze bij uitstek deskundige oud-directeur van den gemeentelijken dienst voor maatschappelijk hulpbetoon te Rotterdam, geeft op blz. 53 een opsomming van leeningen, gedurende de jaren 1916 en 1925 door dezen dienst verstrekt, en deelt mede, dat ruim 6 pct. moest worden afgeschreven. Dit percentage is op zich zelf niet onbelangrijk, maar men vergeet niet, hoe moeilijk het is voor een dienst van maatschappelijk hulpbetoon om dwangmiddelen toe te passen op geldleeners, die niet aan hun verplichtingen voldoen, zoodat het risico van een dergelijke instelling noodzakelijk hooger moet zijn dan van een particulieren geldschieder.

Wanneer wij voorts kennis nemen van het zeer belangrijke rapport, dat ter visie heeft gelegen en uitgebracht is door de naamlooze vennootschap: De Nationale Volksbank, dan lezen wij daarin, dat zij in 1929 slechts heeft moeten afschrijven 0,85 pct. der verschillende leeningen.

Deze onderneming past een zeer strenge selectie toe, want uit de opgave der aanvragen over 1929 blijkt, dat er 12000 aanvragen om voorschot waren, terwijl slechts aan 6100 personen het gevraagde voorschot is verleend, zoodat slechts aan 50 pct. der aanvragen is voldaan.

Ik meen daaruit tot de conclusie te mogen komen, dat, wanneer een behoorlijke selectie wordt toegepast en de geldschieder nagaat of degenen, die een voorschot vragen, door dat voorschot wederom tot zelfstandigheid zullen kunnen komen, dat dan het risico voor de geldschieders niet zoo groot is en dat daarom de noodzakelijkheid om een onredelijk hooge rente te vragen daardoor niet alleen komt te vervallen, maar dat daarmee tevens bereikt wordt, dat de leenzieke personen niet meer in de gelegenheid zijn geld te leenen.

Wanneer men nu zou vragen, welke rente toelaatbaar is, dan geef ik onmiddellijk toe, dat deze vraag niet zoo gemakkelijk te beantwoorden is, maar ik meen, dat bij een behoorlijk onderzoek een bepaalde rente wel is vast te stellen. Bij de wederom ter visie gelegde stukken vinden wij enkele rapporten van verschillende instellingen, die als fatsoenlijke instellingen worden beschouwd, maar die niettemin nog heffen een percentage van 24 tot 32 pct., afgescheiden hiervan, of deze ondernemingen ook nog niet dwingen tot het sluiten eener verzekering, met de daaraan voor de onderneming verbonden voordeelen.

Ik meen, dat zulke percentages te hoog zijn. Ik heb bij de stukken niet gevonden een verslag van de Eerste Rotterdamse Hulpbank met winstuitkeering, m. i. altijd nog een van de fatsoenlijkste instellingen op dit gebied, opgericht en geleid door achtenswaardige burgers, een instelling, waar niet meer dan 5 pct. aan de aandeelhouders mag worden uitgekeerd, welk dividend nog elk jaar is uitgekeerd kunnen worden, een onderneming ook, welke een behoorlijke reserve heeft, waaruit zij eventueele schadeposten kan dekken. Deze onderneming heft een rente van 7 pct., verhoogd met 2 pct. inningskosten, dus 9 pct., te betalen bij het sluiten van de leening, hetgeen, over een jaar berekend, ongeveer 20 pct. beteekent. Deze onderneming geeft van haar winst een restitutie op de rente van 7 pct.; het laatste jaar is uitbetaald aan degenen, die hun voorschot geheel hadden afbetaald, 25 pct. van de betaalde rente, dus van die 7 pct., zoodat zij inderdaad hebben betaald 5½ plus 2 pct.; berekend over een geheel jaar komt dit neer op plm. 16 pct. Hieruit mag men derhalve de conclusie trekken,

41 der Zitting 1930—1931. Voorstel van wet van den heer van den Bergh c. s. tot wettelijke regeling v/h geldschietbedrijf.

(Nivard.)

dat het percentage van 12 pct., oorspronkelijk in het wetsontwerp opgenomen, wellicht aan den lagen kant is geweest, maar ik heb alleen willen betoogen, dat, zoo 12 pct. wellicht aan den lagen kant is, men door terugname van dat percentage niet de conclusie zou moeten gaan trekken, dat het definitieve percentage belangrijk hooger zou moeten worden. Daartegen zou ik een woord van waarschuwing willen doen hooren. Men vergete niet — uit de inlichtingen, mij door die bank verstrekt, blijkt, dat particuliere geldschietbedrijven zich reeds nu beginnen terug te trekken —, dat de goede risico's zich zullen wenden tot de bona fide instellingen, die daardoor grooter omzet zullen krijgen, wat de exploitatiekosten zal drukken, zoodat de instelling, welke ik noemde en welke percentage neerkomt op 16 pct., in de toekomst zelfs met een lager percentage zal kunnen volstaan.

Mijnheer de Voorzitter! Thans nog een enkel woord over de vrees, die is uitgesproken, ook in het Voorloopig Verslag, dat door de reglementeering van het geldschietbedrijf de clandestiene geldschietbedrijven in de hand zal worden gewerkt. Ik vrees daarvoor geen oogenblik. De heer van den Bergh heeft dit in zijn Memorie van Antwoord m. i. op meestelijke wijze weerlegd. Intusschen is er nog één argument buiten gebleven en dat zou ik thans naar voren willen brengen. Wanneer er zal komen een gereguleerd geldschietbedrijf, dan mogen er komen clandestiene geldschietbedrijven, maar ik denk, dat er dan ook zullen komen, naast de sluwe geldschietbedrijven, sluwe geldleeners. Zij, die weten, dat er een geldschietbedrijf in overtreding is, zullen zich tot een dergelijken geldschietbedrijf wenden, geld opnemen en niet terugbetalen. Ik verdedig dat niet, allermintst, maar wij mogen er toch wel rekening mede houden, dat voor een geldschietbedrijf, die in overtreding is, een zeer groot risico bestaat. Hij moet het

terugbetalen, zooals de heer Mendels zegt, maar de geldschietbedrijf krijgt een boete en hij zal voor de keus staan, die f 100 terug te krijgen en f 1000 boete te betalen. Als hij verstandig is, verkiest hij het verlies van f 100 boven f 1000 boete. Dit risico hangt den clandestien geldschietbedrijf boven het hoofd en dit zal voor hem een grootere rem zijn om zich aan overtreding schuldig te maken dan dat de leenzieke menschen hem zullen aanklagen. Mijn ervaring is: als je 25 van die menschen bij je binnen ziet komen, zeg je van 24 direct: dat neem ik oogenblikkelijk aan. Dat zijn menschen zonder wilskracht, zonder eenige energie, die de wilskracht missen dengene, die hen uitgeplunderd heeft, aan te klagen. Van de sluwe geldleeners verwacht ik veel meer als remedie tegen overtreding van de wet dan van degenen, die uit leenziekte bij de woekeraars terecht komen. Daarom heeft het mij hoogelijk verheugd, dat het wetsvoorstel is verschenen. Ik zal niet in de practijk treden. Ik heb onlangs uit mijn aantekeningen 67 gevallen nog eens nagezien, gevallen, waarmede ik aanraking heb gehad. Het is helaas niet volledig. Ik heb er heel wat meer gehad, en toen ik die gevallen naging, heb ik gedacht: laat aan deze wet gebreken aankleven, wij zetten niet alleen den eersten stap, maar ook een zeer belangrijken stap op den weg, die ons kan verlossen van de nadeelen van den woeker. Wanneer de wet uitgevoerd wordt, zal in de practijk wel blijken, welke gebreken die wet aankleven. Later kan daaraan echter door wetswijziging te gemoet gekomen worden! Met dit wetsvoorstel wordt een zeer belangrijke stap gezet en ik moet hierbij getuigen van mijn groote waardeering voor den arbeid, welken de voorstellers hiermede hebben verricht, en ik zal met volle overtuiging mijn stem aan het wetsvoorstel geven.

De beraadslaging wordt verdaagd en de vergadering gesloten.